9

CHRISTIANI GOTTLIEB RICCII

PROBLEMA
IVRIS GERMANICI,

NVM

PACTVM COMMISSORIVM CIRCA PIGNORA

IN GERMANORVM FORA, IN QVIBVS ID QVONDAM, TESTANTIBVS DIPLOMATIBVS AC LITTERARIIS MONVMENTIS, ETIAM VSV VALVIT, RVRSVS SIT INVEHENDVM ET ADPROBANDVM?

CVM

APPENDICE

EXEMPLORVM NONNVLLORVM

OBLIGATIONIS SVB POENA BANNI IMPERIALIS ET ECCLESIASTICI OLIM CONTRACTAE.

TERENTIVS *Adelph. Act. II. Scen. 2. v. 35.*

Heu mihi!
Etiam de ſorte nunc venio in dubium miſer.

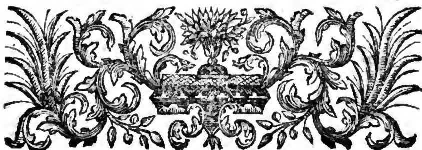
IENAE EX OFFICINA RITTERIANA
AN. CIↃ IↃCC XXXXIII.

re; an pacto commissorio in pignoribus *more majorum* locum facere rursus? Mihi sane perinde erit, sive praxin hodiernam juri Romano innixam continuent, sive antiquum Germanorum institutum, quod Pactum Commissorium sancte colebat postliminio adoptent & rursus observare incipiant. Ego enim ipse, ut verum fatear, Jurisprudentiam Romanam, prout decet, magni facio, colo & veneror, sed ita, ut juxta eam & mihi Germanorum mores ac instituta, si rationi sanæ & hodierno reipublicæ statui bene conveniant, non minus in pretio sint ac deliciis, præsertim cum ea fere gentium juris naturam induisse videantur. Et quamquam ea, quæ de pacto commissorio in pignoribus, introducendo disserui, adhuc extra usum forensem esse quis dixerit; iis tamen, qui Recessu Imperii & Legibus provinciarum vivere haud obstringuntur, interim

utique integrum erit, actiones suas secundum prisca Germanorum instituta Juri naturæ plane consentanea sine ulla conscientiæ labe hodienum componere, atque adeo pactioni Commissoriæ, etiam in pignoribus degere convenienter. Fortasse citius opinione tempora redeunt, quæ antiquo Germanorum instituto magis favent, quæque id in actum rursus deducunt, quod nunc extra usum esse jussit Themis Romana in fora nostra avide olim invecta atque legibus provincialibus fere ubique adprobata & communita. Vale LECTOR BENEVOLE!

SVM-

PRAELOQVIVM.

Non ſum neſcius, quum, quæ de Pacto Commiſſorio circa pignora in fora noſtra rurſus invehendo commentatus ſum, ſubiici prelo curem, fore, ut hic labor in multorum reprehenſiones incurrat paullo immitiores. Quibusdam enim, quicquid operæ & ſtudii in eruendo, illuſtrando, expoliendoque Jure Germanico vetere ponitur, & ad ejusdem præſtantiam & æquitatem commonſtrandam

ex legibus antiquis vel rerum olim geſtarum monumentis, rationisque notionibus depromitur, tanto inutilius videri ſolet, quanto eſt facilius doctrinas Juris Juſtinianei nuper demum ex ore venerabilis cujusdam præceptoris perceptas decies recitare ac recoquere, quam ſua induſtria aliquid novo-antiqui Juris vere Germanici ex tabulis litterariis heic atque illic diſperſis colligere atque conſtruere. Neque enim deerunt, qui ſibi temere perſuadent, id nunc agi, ut ſanctio Legis III. C. *de Pact. pignor.* manibus ſuis extorqueatur; in quo autem ſunt oppido falſi. Tantum enim abeſt, ut mihi tale quid arrogem, ut potius problema meum ſubacto & limato judicio eorum, quibus conceſſa eſt facultas legum ferendarum vel abrogandarum, demiſſe ſubjiciam, & expendendum relinquam, utrum præſtet Legem illam III. C. *de Pact. pignor.* in poſterum exacte cuſtodire;

SVMMA DICENDORVM.

§. I. Lex *commissoria* pignori adiecta, nec laude nec vituperio caret; est tamen nostra consideratione haud indigna.

§. II. Ea *Juri Naturæ* non repugnat, sed admodum convenit; quod etiam testantur Doctores excellentiores.

§. III. Prudentia quoque eamdem commendat ob malitiosam debitorum multorum indolem.

§. IIII. Pactum commissorium pignori *tacite* adiectum quandoque perperam creditur.

§. V. *Veteres* Germani pignoris constitutioni pactum commissorium adiungere consueverunt, quod chartis ex sæculo XII. et XIII. collectis commonstratur.

§. VI. Similiter ex sæculo XIIII.

§. VII. Itemque ex sæculo XV.

§. VIII. *Vnicum* saltem exemplum ex sæculo XVI. producitur.

§. VIIII. Neque iura *civitatum* defuisse videntur, tale pactum circa pignora comprobantia.

§. X. Extra Germaniam idem pactum valuisse testatur *Lex Longobardorum*.

§. XI. Et apud *Gallos*,

§. XII. *Hispanos*, et

§. XIII. *Danos* obtinuisse ostenditur.

§. XIIII. Progressus fit ad Jus *Romanum*.

§. XV. Ante CONSTANTINVM M. pactum commissorium in pignoribus nulla lege unquam vetitum fuit, sed licitum, ut testimonia CICERONIS evincunt.

§. XVI. Idem pactum vetere et antiquo iure Digestorum etiam licitum fuit, usque ad idem tempus, quo id prohibuit CONSTANTINVS MAGNVS.

§. XVII. Recepto iure Romano, etiam receperunt Germani simul Legis Commissoriæ prohibitionem, ceu testatur *Rec. Imp.* d. an. 1577.

§. XVIII. Jus Provinciale *Prussiæ*, Ordinatio *Palatina Electoralis*, Mandatum *Electorale Saxonicum*, Ordinationes Provinc. *Saxo-Gothana et Altenburgica*, Jus *Würtenbergicum*, *Curlandicum*, atque Ordinatio Politica *castri Ganerbiorum Fridbergensis in Wetteravia* eandem prohibitionem L. Commissoriæ adoptarunt.

§. XIX. Mirum est, cur Principes Imperii adeo unanimiter eandem prohibitionem antiquis Germa-

Germanorum institutis contrariam admiserint.

§. XX. XXI. et XXII. Disquiritur: num *moribus Germanorum*, quibus ius Romanum in fora sua invehere placuit, conveniens fuerit, simul cum eo recipere et adprobare *Legis Commissoriæ prohibitionem* in pignoribus? quod negatur; quia Germanis se arctius et sub pœnis *Conventionalibus* alteri obligare volupe fuit.

§. XXIII. Inquiritur: cur CONSTANTINVS M. pactum commissorium in pignoribus proscripserit? Rationes eius paullo accuratius ponderantur.

§. XXIIII. Alia ratio abrogati dicti pacti sub examen vocatur.

§. XXV. Ratio, quod pignus *pretio* superet debitum, excutitur.

§. XXVI. In aliis contractibus æqualitas *pretii* et *rei* non adeo stricte attenditur, v. g. in *Auctionibus*.

§. XXVII. Item in *emtione cum pacto retrovendendi*; et res tamen manet emtori, si intra determinatum tempus *reluitio haud exerceatur*; neque venditor auditur, etsi de læsione *ultra dimidium* queratur.

§. XXVIII. Dantur pacta apud Germanos, quibus promissum haud adimplenti imminet *Servitus, pœna dupli*, item *census per singulos dies duplicatus*.

§. XXVIIII. Debitor potest cum creditore ita pacisci, ut mutuum post certum tempus sit *extinctum*, pignusque a nexu *liberum*.

§. XXX. In legem commissoriam impingunt multi *bona fide*; sagaciores L. III. C. *d. pact. pign.* eludere sciunt. Ergo prudentius esset eam plane abrogare, ne per cautiones esset inanis.

§. XXXI. Jura permittunt, partes loco *pœnæ conventionalis* pignus certum constituere, quod casu eveniente, cadit in commissum.

§. XXXII. Pactum Commissorium utique *statuto* vel *consuetudine* potest rursus in forum revocari.

§. XXIII. Cur id in fora rursus invehi expediat.

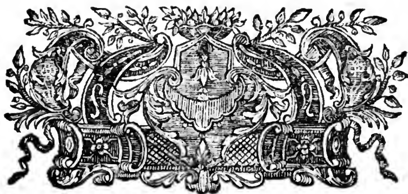
§. XXXIIII. Conclusio.

APPENDIX

Exhibet exempla *obligationis* sub pœna *Imperialis ac Ecclesiastici Banni* quondam contractæ extra Germaniam non minus quam in ea obvia.

* * . *

§. I. Le-

§. I.

EGEM, quam paciſcentes contractui pignoratitio nonnunquam adiicere ſolent, COMMISSORIAM alii tamquam iniquitatis procreatricem, honeſtatis expultricem, alienorum bonorum ſpoliatricem, avaritiæ creditorum adiutricem e Rebuspublicis noſtris ac foris prorſus proſcribendam arbitrantur: aliis autem & maxime majoribus noſtris, paullo cautius cum debitore ſuo acturis eadem lex non adeo iniqua ac ingrata viſa fuit, ut eam potius *præcipuis contractuum ſuorum pignoratitiorum præſidiis ac cautionibus* adſcribere minus dubitaverint. Et hos rationes multo conſultius ac ſapientius ſubduxiſſe, haud dubie dixeris, ſi multorum debitorum indolem & cavillationes, etiam noſtra ætate, ſecreta quadam æſtimatione penſitare tibi, LECTOR VERITATIS SOLIDAE AMANTISSIME, haud grave fuerit. Neque enim heri aut nudius tertius, ſed jam diu etiam apud *Germanos*, fidei tenacis laude olim celebratiſſimos, in morem abiit, ut debitores erga

ſuos creditores non raro luculenta perfrictæ frontis, animique improbi ac fraudulenti ſpecimina in procraſtinanda ſolutione ſubinde edant, vel hos turpiter pecunia emungere aut exuere ſtudeant, quibus declinandis vix humana hodienum ſuffectura videtur proviſio. Sane ſi ea debitorum eſſet probitas, ut promiſſis ſuis atque pactionibus ſtarent, fidemque tempore deſtinato ſancte liberarent, mutuam ſcilicet creditori pecuniam amanter reſtituendo ; nec fidejuſſoribus indigeremus, nec pignoribus, nec alia quavis cautione, aut vinculo, quo arctius olim ac hodie conſtringi advertimus illos, qui mutuos rogant accipiuntque numos. Probus, quæ promiſit, ſervat ſine chirographo, leges & limites honeſtate ſibi ſtatuente. Verum enim vero cum mille hominum ſint latebræ, atque vaferrimarum fraudum, quibus alter alterum circumvenire ſolet, numerus vix iniri queat ; is certe plus æquo credulus ac imprudens foret dicendus, qui pecuniam ſuam vnicuique, eam forte roganti, ceu rerum ſuarum plane incurioſus, vellet dare mutuam, ut neque de fidejuſſoribus, neque pignoribus aliiſque juris ſubſidiis in crediti ſecuritatem impetrandis conſtituendiſque ſerio eſſet ſollicitus. Perfidis enim nunquam cauſa deeſt, cur pactis non ſtent, ſed ſemper aliquam fraudi ſpeciem juris imponunt ; cavillationibus audacter utuntur, verborum ambagibus & involucris promiſſa vel prorſus eludunt, vel certe aliter interpretari callent amantque. Quinimo etiamſi quispiam forte ipſe in arte alios circumveniendi, defraudandi ac decipiendi adeo felices haud fecerit progreſſus ; ei tamen vix peſſimæ notæ deerunt conſultores, (vel conſultrices, *ſolten es auch Trödel-Weiber ſeyn,*) qui operas

operas ſuas eidem pro levi admodum pretio locent & fraudum ſubſidia largiter ſubminiſtrent. Quæ cum ita ſint, tantum abeſt, ut majores noſtri Legem Commiſſoriam pignori ſuperadditam prudentiæ atque juſtitiæ repugnare exiſtimarint, ut maxime eam rectæ rationi & æquitati conſentaneam cenſuerint. Neque boni viri aliter rationes inire & ſubducere potuerunt, ratione nobiscum connata in conſilium adhibita, atque indole plurium debitorum ſatis expenſa.

§. II.

Nec eſt, quod quispiam de pacti commiſſorii, de quo nobis jam ſermo, juſtitia dubitet. Uti enim a voluntate uniuscujusque paciſcentium pendet, utrum velit pactionem hanc vel illam inire, vel minus; ita paciscendi modus quoque non aliunde, quam ab utriusque arbitrio repetendus eſt, quia quilibet pro diverſitate intentionis ſuæ alterum ſibi hac vel illa conditione obligatum tenere, aut ſibi jura ab altero adquirere intendit. Si itaque paciſcentes de modo, quo alter alterum ſibi obſtrictum cupit, inter ſe amice conveniunt; eorum conſenſio & voluntas dabit & modum vel legem pactioni ſeu contractui. Proinde, ſi debitor ea conditione cum creditore ſuo contrahat, ut ſorte ab illo, præfinito tempore haud ſoluta, atque pignore liberato, res pignorata huic pleno dominii jure adquiratur, ſeu pignus cadat in commiſſum; cjusmodi pactum nec injuſtum dici poteſt; cum hunc in modum revera paciſci volenti nulla fiat injuria & pactio de re, cujus arbitrium penes ipſum eſt, ſit inita ac concluſa. Quibus præſtructis, nullam video rationem, quare pactum Legis Commiſ-

ſoriæ pignori adnexum rationi naturali ac iuſtitiæ repugnare aſſerant nonnulli, amore juris Romani nimio capti atque veluti effaſcinati. Quo majori animi impotentia hi quandoque tale pactum ope juris Romanorum impugnatum deſtructumque aggrediuntur, eo ſolidiori grauiorique argumentorum robore illius iuſtitiam atque æquitatem tuentur illi Juris Naturæ ac Gentium doctores, qui doctrinas ſuas connexa ratione proponere deſudant geſtiuntque. Cum non multitudine, ſed celebritate bonorum auctorum doctorumque Juris Naturalis pugnare præſtet; unum atque alterum duntaxat in ſcenam producam, noſtræ ſententiæ probe adſtructæ graviter adſtipulantem. NICOLAVS HIERONYMVS GVNDLINGIVS *Jur. Nat. & Gent. cap. XXIII.* §. 73. p. 298. noſtram diſerte adprobat theſin hunc in modum ſe explicans: *Quidam legem Commiſſoriam adjiciendam* (pignori) *aliquando credunt, quæ naturaliter iniqua non eſt. Tribuat ſibi, qui tale pactum init, nec temporis menſuram, quo reluere oppignoratum poteſt, determinat.* Nec ab hujus ſententia diſcedit Perilluſtris IO. BALTH. *Lib. Bar. de* WERNHER *Elem. Jur. Naturæ & Gentium, cap. XV. de Pactis & Contractibus* §. 29. p. 283. ita pronuncians: *In quo pacto* (Legis ſc. Commiſſoriæ) *nihil eſt, quod naturali rationi repugnat;* etſi & hic addat aliquam limitationem, de qua jam videbimus. His Jureconſultis merito ſuo comitem adjungo *Ill.* AVGVST. A LEYSER *Medit. ad ff. Spec. CLVIII. Vol. III.* p. 165. animi ſui ſententiam de hac re ita exprомentem: *Quod ad jus naturæ attinet ait quidem* PVFENDORFFIVS de Jure Nat. & Gent. Lib. 5. c. 10. §. 14. *Legem Commiſſoriam in pignoribus naturaliter non eſſe iniquam; addit tamen:* in

primis

primis, ubi pignus non pluris sit, quam debitum, & usuræ intermedii temporis, aut, si quod excedit, domino restituatur. *Videtur ergo tunc, quum hæc requisita non sunt, improbare legem illam & juri naturæ contrariam reputare* PVFENDORFFIVS. *At ego, etsi manifestum ex pacto Commissorio lucrum captet creditor; nihil tamen in eo iniquitatis naturalis animadverto. Permittit enim jus naturale unicuique, pro lubitu pacisci & emolumentum suum quovis modo quærere, si vis dolusque absit, cujus utrius nullum in lege Commissoria vestigium conspicitur.* Et ita causam bonam, contra PVFENDORFFIVM & WERNHERVM simul, optime tuetur Illustris LEYSERVS.

§. III.

Nec mirum, doctores eminentioris ingenii pactum legitime factum suo judicio comprobare. Creditor talem pactionem cum debitore suo deliberato iniens id præcipue agit, ut præter securitatem crediti in pignore vel hypotheca nactam, debitori minus currenti calcaria addat multo acriora, eumque fortius ac arctius urgeat, ut tempore convento sortem cum usuris dextre exsolvat, nomenque expungat, atque adeo nihil prætermittat, quominus tempestive luatur pignus. Quotidie usu venire solet, ut debitor, qui desiderio pignoris sui recuperandi atque reluendi flagrare atque de eo valde sollicitus esse deberet, reluitionem ejus vel plane negligat vel de die in diem vafre procrastinet, omni fide ex animo prorsus proscripta. Quis mortalium, cui sanum sinciput, vitio verteret creditori, hanc pudendam negligentiam aut intolerandam procrastinationem debitoris facile prævidenti, si contractum pignoratitium

ab initio ſtatim hac lege inire conſultius exiſtimet, ut pignus, niſi intra certum & diſerte determinatum tempus reluatur, committatur, vel pleno jure ſibi tamquam creditori cedat. Quodſi igitur debitor intra præſcriptum tempus pignus reluere negligat, illud committitur, i. e. in creditorem jure dominii, tempore illo præterlapſo, irrevocabiliter tranſit. Alius, isque verior pacti iſtius eſſe nequit ſenſus, quam debitorem, reluitione intra præfinitum tempus neglecta, juri reluendi plane renunciaſſe, & pignus pro derelicto habuiſſe; atque adeo id vi legis commiſſoriæ in poſterum penes creditorem jure dominii manere debere.

§. IIII.

Sunt, qui cum beato CHRIST. THOMASIO (*) hanc fovent opinionem *ac ſi pactum Legis commiſſoriæ pignori & tunc tacite adjectum intelligatur, modo inter creditorem atque debitorem ſic conventum, ut intra certum ac determinatum tempus relueretur pignus.* Si enim, *ita ratiocinari ſolent iſti*, debitor intra hoc præſcriptum tempus pignus redimere prætermittat, id tunc tacite actum videtur, ut illud committatur, & creditori jure dominii adquiratur perpetuo: alius enim temporis ad reluendum id conſtituti eſſe nequit ſenſus, quam ſi intra illud ſpatium haud reluatur, debitorem jure reluendi prorſus repudium miſiſſe & pignus pro derelicto habuiſſe. Sed admodum vereor, ut hoc firmiter concludat, etiamſi huic ſententiæ viri ſuffragentur eruditione præſtantes. Nam

(*) In diſput. de *Uſu Practico Diſtinctionis inter emtionem cum pacto de retrovendendo et contractum pignoratitium*, cap. II. §. 13. p. 17. et 18.

Nam ejusmodi pactioni: *ut intra statutum tempus reluitio pignoris fiat, etiam longe alius inesse potest sensus, non autem solus ille, ut committatur.* Quid enim obstat, quin tale pactum ita interpreteris, *tacite* id inter partes potius actum esse, ut, reluitione intra conventum tempus, minus peracta, creditori demum ex eo tempore competere debeat jus solutionem sortis vel reluitionem pignoris omni legitimo modo flagitandi, vel pignus æquo pretio divendendi, ut summam sibi debitam inde recipiat. Legis commissoriæ expresse haud facta mentione, nihil impedit, quo minus pactum, quo reluitio ad certum diem adstricta est, in favorem debitoris interpretemur; & cum conditio commissoria, de qua ne per somnium cogitarunt partes, huic vel illi debitori sæpe dura videri posset, vix *latius interpretando* nobis esse licebit tam liberales de re aliena, nisi aliæ occurrant circumstantiæ tacitam legem *commissoriam* nobis subministrantes clare; quamdiu autem hæ deficiunt, non aliter locum *commissoriæ* relinquendum esse arbitramur, quam si ea constitutioni pignoris *disertis* adjecta fuerit verbis.

§. V.

Legis commissoriæ *iustitia* ex principiis Juris Naturalis satis abundeque adstructa, se ab antiquo jam tempore multis gentibus ita probavit, ut ad ejus rationem contractus suos sæpenumero conscriptos voluerint. *Germanica* gens, cui ante Romanæ Themidis adoptionem admodum familiare fuit, doctrinis *Juri Naturali* convenientissimis constantius inhærere, atque ad easdem pactiones inter se incundas apte accommodare; etiam pactum *commissorium* contractui pignoris superaddere haud dubitavit.

bitavit. Hoc vix verosimillimum fit iis, qui *Jus Justinianeum* legem commissoriam a contractu pignoris plane abesse imperans pro ipso præscripto Juris Naturalis inconsultius quam verius agnoscunt venerunturque, atque rerum veteri ævo gestarum monumenta, chartas ac diplomata evolvere & scrutari recusant, fugiunt, exhorrent. Sed & hi, qui sibi soli sapere videntur, fidem suam nobis amplius denegare desinent, si variis, iisque luculentis ex infinito Instrumentorum numero & inexhausta omnis generis monumentorum penu collectis demonstratum iverimus, *Germanos subinde Legem Commissoriam contractui pignoris pro sua sagacitate adjecisse*, & hoc pacto varia incommoda, quæ contractum pignoratitium alioquin comitari solent, sapienter declinasse. Ut autem hæc veritas præcipue iis, qui huic studiorum generi se haud familiariter applicarunt, sed omnia, nisi quæ ratio muneris necessario exegerit, cursim ac properantes transmiserunt, multo clarius patefiat; chartas rerumque monumenta, prout mihi inter legendum forte in manus inciderunt, summatim sistam, ex iis assertioni meæ fidem conciliaturus multo fortiorem, quam multis contractuum quondam initorum ignaris sedeat opinio. Prodeat ergo in scenam charta antiqua intra annum 1158. & 1183. conscripta atque a Dom. P. CAROLO MEICHELBECKIO *Tom. I. Hist. Frisingensis* sub Instr. *Alberti I. Episc. Frising. XXIII. n. MCCCLV.* p.564. in lucem ac usum publicum prolata, in qua luculentum se exhibet exemplum *Legis Commissoriæ* pignoris constitutioni superadditæ; præstat autem eam hic legere integram: *Dux C. de Dachawe a Domino Alberto Episc. talenta LX. accommodavit, ut ille prædia sua scil. Euste*

& Ro-

& Rorinnos & Anteshoven in manus Henrici Comitis de Plagen *delegavit*, *beneficia quoque in manus Episcopi* sub pignore posuit, *eo tenore*, si ipse prædictam pecuniam *in assumptione Sanctæ Mariæ* Domino Episcopo non reddat, *Henricus Comes de Plagen præfata prædia super aram S. Mariæ deleget*, *beneficia in usus Episcopi* libere pro voluntate sua cedant. Sane hæc charta nobis satis indicio est, Germanos res suas sub lege commissoria pignori subjecisse, adulto seculo duodecimo. IO. FRIDERIC. SCHANNAT (*a*) chartam nobis suppeditat, in qua HERMANNVS Thuringiæ Landgravius certos reditus sub lege Commissoria, nisi prædiis VI. marcas solventibus repigneraret, pignori opposuit *Hermanno* Abbati Fuldensi; verba huc spectantia hujus sunt argumenti: *Præterea redditus nostros singulis annis VII. talenta solventes*, *ipsis tali conditione impignoravimus*, *ut eos a Festo S. Joannis Baptistæ per annum in pignore habeant*, & si medio tempore supra dictis fratribus prædia VI. marcas annuatim solventia in proprietatem dederimus, *jam dicti redditus eis impignorati ad nos revertantur.* Quodsi expleto anno eis prædia, *ut dictum est*, VI. marcas solventia minime dederimus *sæpe dictos redditus*, *quos nunc in pignore habent*, *libere & sine omni onere Advocatiæ*, jure proprietatis perpetuo possideant, *& de ipsis*, *ut de aliis possessionibus suis pro utilitate Monasterii dispensent.* Ex hac charta claret, si debitor reditus pignori oppositos *intra unius anni intercapedinem* minus lueret, eos jure proprietatis perpetuo ad creditorem tunc spectasse, quod satis innuit pacti commissorii valorem. Cumque hæc

B charta

(*a*) In Probationibus *Clientelæ Fuldens. Benefic.* p. 203.

charta nomine *Principum Imperii* confecta sit; verum haud est, eos hoc pacto aliquid adversum legibus ac consuetudinibus Imperii & Germanicarum provinciarum perpetrasse aut commisisse. Huic chartæ merito adjungo diploma FRIDERICI II. *Imp.* vi cujus Cæsare consentiente & Ordinibus Imperii suffragantibus, *Ludovicus de Sciphe* ob immensa damna *Gottofredo de Hohenlohe*, Comiti *Romaniæ* illata, huic pro reparatione damnorum an. 1237. promisit, *mille marcas argenti puri & boni solvendas, pro quibus obligavit & assignavit ei castrum* Sciphe & reditus centum talentorum Herbipolensis monetæ, *ubicunque idem Gottofredus in bonis ipsius* Ludovici, *sive* in proprietate, *sive* in feudis *ejusdem velit accipere, ita, quod* proprietatem in continenti *per curiam nostram sibi tradidit* & feuda stabilire *promisit, insuper omnes* homines militaris conditionis utriusque sexus *eidem contulit, assignando, subscriptis conditionibus & pactis in eadem traditione & assignatione taliter intervenientibus, quod abhinc usque ad festum sancti Martini proxime venturum, & ex tunc usque ad annum completum in eodem festo, dictus* Gottofredus *& heredes sui omnia prædicta bona cum suis pertinentiis* pleno jure cum hominibus in libera & quieta possessione tenebunt; *ita quod* si completo anno *in sequenti festo b. Martini præfatus* Ludovicus mille marcas puri argenti solverit, *eidem* Godofredo *& heredibus ejus, tam prædictum castrum quam alios reditus cum hominibus, dominis restituere teneantur*, si termino prætaxato *idem* Ludovicus non solverit prædictam pecuniæ quantitatem; *prædictus* Gottofredus *& heredes sui prædictum castrum* Sciphe *cum pertinentiis suis & reditibus centum talentorum & hominibus* jure perpetuo, *tam* proprietatis *titulo*, in his, quæ *pro-*

propria (*eigen*) sunt, quam *Jure feudali* in feudalibus *retinebunt*, *sine contradictione & molestia alicujus quiete & pacifice possidenda.* (*b*) Si cui animus est, mihi oggannire, per hocce pactum commissorium fortasse in fraudem legum in Germania tunc usitatarum clanculum fuisse actum, ei facile os obturabit diploma *Cæsareum* plenius adductum, quod eo majori apud nos valebit auctoritate, quod, Cæsare residente in Palatio Imperiali *Hagenowe in generali curia pro judiciis audiendis* adsistentibus Imperatori plerisque Principum & Procerum aulæ Cæsareæ, fuerit conscriptum & sigillo insuper *Cæsareo* communitum. Huic Diplomati subjicio FRIDERICI II. *Imp.* transactionem judicialem inter *Walterum de Lymburg*, pincernam & *Gottofredum de Hohenlohe*, Comitem *Romaniolæ* anno 1235. in eodem palatio *Hagenowe* factam, & ab eodem Perillustri Scriptore (*c*) ab oblivione & interitu vindicatam; cujus argumentum huc maxime spectans describere eo magis placet, quo minus id ab antecedente alienum esse videtur: *Walterus - - pro instauratione damnorum promisit* Gottofrido mille marcas argenti puri & boni *solvendas, pro quibus obligavit & assignavit ei castrum* Schenckenberg *& reditus centum talentorum Herbipolensis monetæ*, *ubicunque idem* Gottofredus *in bonis ipsius* Gvalteri *sive* in proprietate *sive* in feudis *ejusdem velit accipere*, *itaque* proprietatem *in continenti per curiam nostram* (Cæsaream) *sibi tradidit:* feuda, *quæ ipse tenebat*, *videlicet per dilectum principem nostrum* Bambergensem

(*b*) vid. Perill. Du. Cancellarii Ducatus Magdeburgici et Academiæ Hallensis, IO. PETR. DE LVDEWIG *Reliqu. MSt. et Dipl. Tom. II.* p. 218. sq.

(*c*) l. c. IO. PETR. DE LVDEWIG *T. II. Reliqu. MSt. et Dipl.* p. 216.

ſem & Herbipolenſem *Epiſcopos eidem aſſignavit* (*d*) *Prædicto* Bambergenſi, *qui præſens erat, prius reſignando, ſubſcriptis conditionibus & pactis in eadem traditione & aſſignatione taliter invenientibus, quod abhinc usque ad feſtum S. Martini proxime venturum & ex tunc usque ad annum unum completum in eodem feſto dictus* Gottofredus *& heredes ejus, omnia prædicta bona cum pertinentibus ſuis* pleno jure in quieta & libera poſſeſſione tenebunt; *ita quodſi* completo anno *in ſequenti feſto b. Martini præfatus* Walterus mille marcas puri argenti *ſolverit eidem* Gottodofredo *& heredibus ſuis, idem* Gottofredus *vel heredes ſui prædictum caſtrum, quam alios reditus, ſibi reſtituere teneantur; ſi vero* termino prætaxato *idem* Walterus *non ſolverit prædictam pecuniæ quantitatem, prædictus* Gottofredus *& heredes ſui prædictum caſtrum quam alios reditus, ſibi reſtituere teneantur, ſi vero* termino prætaxato *idem* Walterus non ſolverit prædictam pecuniæ quantitatem, *prædictus* Gottofredus *& heredes ſui prædictum caſtrum* Schenckenberg *cum pertinentiis ſuis & reditibus centum talentorum*, jure perpetuo *tam* proprietatis titulo *in his, quæ* propria ſunt, *quam* jure feudali, in feudalibus *retinebunt, ſine contradictione vel moleſtia alicujus quiete & pacifice poſſidenda.* Cum & hæc transactio *coram Cæſare & plerisque Principum Imperii* & Procerum Cæſareorum in eodem Palatio, eademque Curia generali fuerit facta; eam merito tamquam monumentum *juris* tunc temporis *in Imperio noſtro recepti* conſideramus, colimusque, nihil magis in votis habentes, quam ut ejusdem legis vel

(*d*) Erant enim feuda *Herbipolenſia* et *Bambergenſis*, ceu teſtatur charta apud eundem *Dom.* DE LUDEWIG *Tom. II. Reliq.* p. 222.

vel consuetudinis custodia apud nos etiam hodienum esset reliqua ac in viridi observantia. Perillustr. DE LUDEWIG (c) Chirographum *Bertoldi* Episc. *Bambergensis* nobiscum communicat, quo hic bona *Kenikensia* civi cuidam *Judenbergensi* pro 225. argenti marcis titulo feudali obligavit anno 1270. & quidem sub hac lege: *Sed si infra prædictum terminum bona eadem* non exsolverimus, *tunc dictus* Jacobus *& sui heredes prænominata bona in* Kleinick, *cum suis pertinentiis æstimata ad viginti marcas redditus a nobis & nostra Ecclesia* jure feudali perpetuo *possidebunt*. Ex hac charta adparet, Dominum Episcopum, qui æs alienum ab opulentiori cive contraxerat, huic bona *Kenikensia* pignoris loco i. e. in securitatem sortis & pro usuris ad certum diem sub reservatione facultatis *ea reluendi* concessisse; si vero pecuniam debitam *intra statutum terminum haud exsolveret*, tunc eadem bona creditor ejusve heredes *jure feudali in perpetuum possiderent*, jure reluendi plane extincto. Et hac ratione *feudum pignoratitium*, in *emtum* mutabatur, atque creditori pro sorte sua *jure feudali* in perpetuum adquirebatur i. e. cadebat omnino *in commissum*. Sufficerent sane hæc a me prolata, nisi alia Instrumenta litteraria mihi quasi aliud agenti subinde fuissent oblata admodum clara & observatione haud indigna. Elegantissimum exemplum *pacti commissorii* pignori superadditi atque adeo intentioni meæ in primis aptum præbet cuivis lectori charta *Joannis Nobilis Pincernæ de Erpach* super præstita Monasterio Amorbacensi satisdatione & absolutione excommunicationis, quam propter offensas eidem

(c) in Scriptoribus Rer. Bambergensium, p. 1145.

Monasterio illatas incucurrerat, anno 1280. conscripta, quam integram P. IGNATIVS GROPP (*f*) in lucem edidit, & quæ hic adponi meretur: *Ego* Joannis Nobilis Pincerna *dictus* de Erppach *ad omnium notitiam presentibus litteris desidero pervenire, quod pro omnibus illis offensis, quibus per venerabilem* Dominum Henricum de Amorbach *Abbatem & Conventum ibidem sententiam excommunicationis incurri secundum statuta* Concilii Moguntini *pro voluntate pariter & eorum consensu satisfeci sub hac forma* quod sedecim libras Hallenses eisdem dare debeo *pro emenda & pro debito principali, quas utique libras, cum ad manus non haberem, ipsis obligavi jus omne quæsitum & imposterum acquirendum, quod habeo in nova villa* juxta Buchem *ad quatuor annos a festo Beati Martini nunc instante computandos in hunc modum*, quod si prædictas sedecim libras Hall. infra quatuor annos predictos pro solutione dicti juris eisdem dominis non persolvero, prædictum jus de cetero libere manere debet in potestate dictorum Dominorum & absolute & nec ego nec heredes mei debemus ullam habere potestatem prædictum jus absolvendi. *Si autem predictas libras Hall. solvero quatuor in annis prefinitis, tunc cum iisdem Hallensibus* decem Maldra avene & XVIII. pullos *dare teneor Dominis memoratis & promisi quod si domini predicti unquam per me vel per aliquem meorum senserint gravamen in dicto jure, vel offensam, si tale gravamen infra sex septimanas totaliter non amovero,* dictum jus ex tunc ad predictos Dominos PERPETVIS TEMPORIBVS libere pertinebit. *ceterum si aliquis*

(*f*) in Historia Monasterii Amorbacensis Ord. S. Benedicti n. XV. pag. 198.

aliquis quod non credo diceret, ſe habere prediƈtum jus in villa memorata. & hoc per poteſtatem vel juris equitatem obtineret; tunc alia bona prediƈtis Dominis obligare pro XVI. libr. Hallenſ. X. Mald. avene & XVIII. pullos debeo, que ipſi decreverint acceptare. Super quo preſentes litteras literas eisdem tradidi mei & civitatis Amorbacenſis ſigillorum muniminе confirmatas. Aƈtum & datum A. D. MCC XXX. Martini Epiſcopi. Neque ab hac antiqua ratione paciscendi ſeceſſionem facit contraƈtus pignoratitius inter *AEpiſcopum* Magdeburgenſem & *conſules civesque* Magdeburgicos anno 1296. celebratus. *Burchardo II.* AEpiſc. Romam pro confirmatione impetranda profeƈturo *Senatus & Populus Magdeburgenſis ducentas Marcas Stendalenſis argenti* mutuo dederant, pro qua pecuniæ ſumma ipſis pignori AEpiſcopus ſuppoſuerat *reditus certi officii*, quod ipſum Conſules civesque, pecunia intra certum tempus haud exſoluta, ſibi vindicare poſſent *jure proprietatis* ac tamquam *proprium perpetuo* poſſidere. Chirographum AEpiſcopi nomine conſcriptum atque Senatui populoque Magdeburgico traditum hic ſubjeciſſe, vix leƈtori erit ingratum. *Nos* Burchardus *D. G. Sanƈtæ Magdeb. Eccl. eleƈtus*, Bernhardus *Præpoſitus*, Godofredus *Decanus, totumque ejusdem Eccleſiæ Capitulum univerſis præſens ſcriptum viſuris & audituris Salutem in omnium Salvatore. Recognoſcimus & tenore præſentium lucide proteſtamur, quod honeſti viri dileƈti noſtri* Conſules & Burgenſes de Magdeburgo *pro honore noſtræ Eccleſiæ & noſtro favore ſpeciali nobis* ducentas marcas Stendalenſis argenti, *in ſubſidium itineris noſtri verſus Curiam Romanam, quo in præſenti pro obtinenda confirmatione ituri ſumus accommodaverunt & mutuo præſtiterunt. Pro hac ſiquidem pecunia de conſenſu &*

volun-

voluntate Capituli nostri Officium nostrum, *quod in vulgari* Bernammecht (*an* Bornammecht?) *dicitur ejusdem* Consulibus & Burgensibus *obligamus; tali nempe modo & conditione*, quod si ipsis *pro narrata summa ducentarum marcarum* ante festum Pentecostes, *quod erit a dicto festo proximo ad annum continue subsequens*, *vel per nos vel nostram Ecclesiam* non solveretur, quod tunc dictum Officium ipsorum burgensium & civitatis esse debet PROPRIUM, cum omni fructu, PROPRIETATE perpetuo possidendum. *Verum tamen si hujusmodi summa pecuniæ ante memoratum terminum per nos vel per nostram Ecclesiam, si nos nutu Dei mori contingat, quod absit, fuerit exsoluta, ex tunc ipsum* officium *ad nos & ad nostram Ecclesiam libere revertetur. Sciendum etiam*, quod ipsi Consules & Burgenses infra tempus obligationis omnes fructus dicti Officii pro restauratione damni in usus suos recipient & convertent. *In hujus igitur obligationis & facti testimonium evidens, hanc litteram nostro, nostrique Capituli sigillis firmiter communivimus. Datum & actum anno Domini millesimo ducentesimo, nonagesimo sexto, secunda Dominica Quadragesimæ, qua cantatur Reminiscere.* (g) Si quæ alia, hæc sane charta claris aptisque exprimit verbis naturam ac indolem *pacti commissorii* pignori superadditi. Quodsi tale institutum legi & consuetudini Germanorum haud conveniens fuisset; præsul ille & universa Civitas tale quid committere haud dubie sibi duxissent religioni ac pudori; indeque infero, hac ratione

(g) conf. IOH. ANGELI WERDENHAGEN Tract. de *Republ. Hanseaticis Part. II.* cap. 21. p. m. 148. qui tamen in eo errat, quod hoc documentum ad *Burchardum III.* AEpisc. a Magdeburgensibus cæsum referat.

tione ſibi proſpicere omnino *Jure Germanico* quondam licuiſſe.

§. VI.

Progredimur ad *ſæculi decimi quarti* tempora, viſuri, num durante eo Germanis quoque integrum fuerit, atque placuerit, majorum in adjicienda pignori Lege Commiſſoria veſtigia ſequi, & hoc pacto de ſecuritate crediti ſibi proſpicere conſulte? quod nos arbitramur affirmandum. Etſi enim per idem tempus *Jus Juſtinianeum* in ſubſidium Juris Germanici in aulas Principum Germanorum paullatim penetravit, idque anſam præbuit, ut ad ejus normam negotia civilia ſubinde componi cœperint, uti per grandem vim chartarum ex bonæ frugis ſcriptoribus collectarum alibi affatim indicavimus; (*b*) nihilominus heic atque illic multa occurrunt rerum monumenta, ex quibus abunde intelligitur iisdem temporibus etiam Germanis ſæpenumero in uſu fuiſſe, more majorum *ſub lege Commiſſoria* contractum *pignoratitium* celebrare, prohibitione *Legis ult. Cod. de Pact. Pignor.* lacertos ſuos nondum movente & Germanorum antiquiori conſuetudine adhuc vigente prævalenteque. Et ne lectorem priſci moris ac antiquæ fidei amantiſſimum diutius morer, ejusmodi documentorum, quæ *oppignorationes ſub lege Commiſſoria* ſatis innuunt, recenſum dabo, etſi valde pauperculum, omnibus tamen haud ingratum. Dominus P. CAROL.

C MEI-

(*b*) vid. Spicil. Hiſtorico-Diplomaticum meum, quo *Juris Juſtinianei in aulis Germanorum Principum atque Perſonarum illuſtrium adoptati uſus practicus jam inde a ſæculo XIII. et XIIII. oſtenditur*, §. 15. p. 23. - 35.

MEICHELBECK (*i*) in lucem emiſit chartam d. an. 1300. die *Oswaldi* conſcriptam, in qua RVDOLFVS *Com. Palat. Rheni & Dux Bavariæ Superioris*, conſentiente uxore *Mechtilde* & ſibi adſtipulantibus Ducibus Bavariæ Inferioris *Ottone* & *Stephano* arcem Tölzenſen (*Töllentz*) ad ripam Iſaræ haud procul ab Alpibus Superioris Bavariæ, *Enichoni* Epiſcopo & eccleſiæ Friſingenſi pro certa pecuniæ ſumma *ad decem annos* pignori ea lege ſuppoſuit, ut *ſi reluitio* rerum pignoratarum *intra decennium, prout docet*, *haud fieret*, arx cum aliis rebus pignori addictis penes eccleſiam *jure proprietatis & perpetuo* maneret. Quid? quod ipſe Palatinus ſe ad evictionem rerum oppignoratarum pro cujusvis pignoris jure præſtandam adſtrinxit, ſi quiſpiam easdem in litem vocare auderet. Si itaque pignus *perpetuo & jure proprietatis* in manu creditoris eſſe debeat, ſi conſtitutum intra terminum id haud reluatur, nonne id eſt idem, ac ſi diceres, pignus tunc *cadat in commiſſum* vel *creditori cedat jure proprio?* Sic Principibus Imperii Eccleſiaſticis, minime patrii juris ignaris contrahere placuit; cur nos eorum exempla ſequi vereamur, quæ nihil iniqui habent? In litteris ALBERTI *Epiſc. Halberſtadienſis* atque totius ejusd. eccleſiæ *Capituli* (*k*) d. anno 1316. controverſia de caſtro & opido *Wigeleben* inter *Magdeburgenſem & Halberſtadienſem Eccleſias* diu agitata hunc in modum compoſita legitur, ut Magdeburgenſis donec Halberſtadienſis ei *mille marcas argenti Stendalenſis* exſolveret, caſtrum *Langenſtein* pignoris nomine teneret. Huic

(*i*) *Hiſtor. Friſing: Tom. II.* P. I. p. 105. et 106.
(*k*) vid. infra integras litteras, quas in APPENDICE ad §. XXII. litt. p. §. V. Lectori Benevolo ſiſtimus.

Huic oppignorationi addita quoque eſt cautio, ut *ſi pecunia dicta terminis ſolutioni præfixis haud eſſet ſoluta*, caſtrum pignori ſuppoſitum quoad poſſeſſionem & *proprietatem* ad eccleſiam Magdeburgenſem *perpetuo* pertineret, i. e. pignus caderet in commiſſum. Hinc pactum commiſſorium in pignore uſurpare non dubitarunt Præſules, qui utique id haud admiſiſſent, ſi quid iniqui eidem ineſſe exiſtimaſſent. Perilluſtris *Dn.* ERN. IOACH. DE WESTPHAL, Vir ob raræ eruditionis ac ſplendidiſſimorum meritorum præſtantiam omni noſtro elogio major, in eximiis ac optimæ frugis MONVMENTIS RERVM GERMAN. (*l*) in lucem protraxit chartam, qua *Joannes*, *Comes Holſatiæ* obligavit militi ſtrenuo & famoſo *Detlevo* dicto *Poggewiſch* ſuo vaſallo, creditorique ſuo ejusque heredibus villam *Dudendorph* anno 1322. pro 650. marcis, *ſalvo jure reluitionis intra annum:* quo autem præterlapſo, *legi commiſſoriæ* locus dabatur. *Poteſt tamen*, ſunt verba Inſtrumenti, *præfatus Dominus* Comes *ipſam villam* redimere & reemere *pro memorata ſumma pecuniæ*, *in feſto S. Martini deinceps ad annum.* Quodſi non fecerit, *ex tunc illa* villa militis præfati & ſuorum verorum heredum manebit perpetuis temporibus *titulo pheodali.* Exinde palam eſt, Villam illam pignori ſubjectam ope pacti commiſſorii creditori tamquam feudum adquiſitam fuiſſe perpetuis temporibus poſſidendam. Aliam ejusdem fere argumenti chartam nobis exhibet *Dn.* FRID. WILH. A SOMMERSBERG, (*m*) de anno 1223. in qua *Boleslaus*

C 2 Dux

(*l*) *Tom. II.* p. 84.

(*m*) In *Sileſiorum Rei hiſtoricæ et Genealogicæ Acceſſionibus* p. 112. *n. CXV.* et LÜNIG *Cod. Germ. Dipl. P. II.* p. 229.

Dux Lignicensis *Conrado* Duci Olsnicensi civitatem *Beroldisstatt* cum castro &c. *nomine veri & justi pignoris* sub lege tamen *commissoria* ita obligavit: *Si vero, quod absit*, per quartum annum sic pignoratione teneret civitatem & castrum cum districtu predicto *per nos non exemta, uti dictum est, ex tunc apud ipsum & successores ejus omnes hereditarie & perpetue manebit, & in hoc non debet per nos & nostros successores aliquo modolibet impugnari.* Si itaque civitas & castrum *hereditarie & perpetuo* penes creditorem, pecunia intra diem præstitutam non numerata, *manere debeat*, pacto sic enunciante; consequitur, pignoris constitutioni pactum *commissorium* fuisse adjectum.

§. VII.

Descendimus nunc ad tempora *sæculi decimi quinti*, juribus ac consuetudinibus patriis maxime fatalis. Interim, utut Juris Romani & Canonici auctoritatem hoc sæculo haud parum proveherent Imperatores Ordines Imperii, dum ipsi sc. leges, quas publicabant, ad utriusque juris tum Canonici, tum Romani decempedam accommodabant, atque jura illa peregrina in judiciis ac foris custodiri lege publica jubebant; consuetudines tamen ac leges patrias non plane in exilium egerunt, ceu testantur chartæ, quæ nobis luculento sunt argumento, eodem etiam sæculo adhuc contractum pignoratitium sub lege commissoria subinde fuisse celebratum. In hunc censum merito venit charta Regis Bohemiæ *Wenceslai* castrum *Hassenstein* pro 4000. sexagenis *Nicolao de Lobkowitz* anno MCCCCXVIII. oppignorantis, in qua sibi *Wenceslaus* duntaxat *reluitionem ad dies vitæ sibi reservabat*, ea lege, ut, si dictum castrum, quoad inter vivos esset,

effet, minus relueret, illud, *eo mortalium rebus erepto*, cum pleno dominio *Dominus de Lobkowitz* hereditarie haberet, teneret & quiete possideret. Uti integrum documentum, cum nobis singularem speciem pignoris Germanici patefaciat, attentione nostra dignissimum est; ita & cautionem *commissoriam*, qua illud instructum ac exornatum est, haud minus digniorem existimo, quæ & hic legatur: *In casu, quo nos, nobis in vita existentibus, præfatum castrum Hassenstein cum suis pertinentiis universis ab ipso Nicolao & suis heredibus ac successoribus*, cum - - quatuor millibus sexagenarum groff. Pragensium non exsolverimus, *& vice versa* non redemerimus, ex tunc post obitum nostrum - - *ipse* Nicolaus *heredes & successores sui utriusque sexus ipsum castrum cum suis pertinentiis* - - *&* pleno dominio hereditarie habere, tenere, quiete possidere *debeant*, uti integra docet charta. (*n*) Similiter in litteris, quas vocant, reversalibus, quas Episcopus Hildesiensis *Magnus*, atque ejusd. Capitulum intuitu certorum castrorum, opidorum &c. oppignoratorum *Ottoni* & *Friderico*, Ducibus Brunsu. & Lüneburgensibus anno 1433. dedit, etiam hanc animadvertimus *Legem commissoriam*, sequentibus expressam verbis: *Und weret das Wy vnde vnse Nakömelinge, Capitul und Stichte tho Hildensen sothane vorbenömbte Entrichtung und Bethalung der vorbenömbten 9000. Rinischen*

C 3 *Gülden*

(*n*) Eam exhibet Perillustr. IO. PETR. DE LVDEWIG *Reliqu. MSt. et Diplom. Tom. VI.* p. 86. LÜNIG *Cod. Dipl. Germ. P. II.* p. 223 et Vir Illustr. IO. GOTTFR. V. MEIERN, Reg. Magn. Britanniæ et El. Brunsu. Lüneb. Consiliarius Iustitiæ intimus et Archivi Director optime meritus *in Gedancken von der Rechtmassigkeit des Sechsten Zinst-Thalers*, p. 48.

Gülden tho Tiden vnd in Stædten alse vorgeschreven ys, sümich worden, *vnd der nicht endeden, So schal de vorgeschreve Veste* Dachtnisse *mit alle synen Tho behöriegen den genannten Fürsten von Braunschweigk vnd Lüneborg vnd ohren Erven* gäntzlicken verfallen syn, und bey öhrer Herschop bleiben, *sünder vnse vnd vnser Nachkömelingen unsers Capittuls vnd Stichtes oder iemands von unser wegen Insage vnd Verwith.* (*o*) In hoc documento claris enunciatur verbis, castrum in casum non factæ convento termino solutionis, *cadere debere in commissum* & adquiri creditori. Aliud exemplum pacti commissorii contractui pignoris adjecti nobis aliquod MSt. *Palatinum* prodidit, ex quo intelligimus, graves exarsisse contentiones ac dissidia inter *Fridericum Palatinum* & *Ludovicum Bipontinum* anno 1460. quæ autem anno insecuto sub his pacis conditionibus sunt sopitæ: *Zum ersten soll Hertzog Ludwig* (Bipontinus) *sein Lehn an der Warth empfahen* Lichtenberg *mit seinem Zubehör von dem Pfaltzgrafen* (Fridrichen) *und nimmermehr wieder ihn kriegen, und hat er ihn zu Pfand gesetzt die Städten* Meisenhem, Araffen, Bergzabern *und* Arnweiler *um 1300. fl. die Hertzog Ludewig uf den 2. Zöllen Cub und Bacharach hatte, die sollen halbe abe sin, und die übrigen 700. fl. sollent mit Pfand sin mit dem vorgeschrieben Staedten, wann Hertzog Ludewig* me wider Pfaltzgrafen thäte, so sollen die 700. fl. auch abe sin, und die 4. Stätte auch der Pfaltz verfallen sin, *u. s. w.* (*p*) Nemo sane adeo væcors erit, ut puto, qui non

(*o*) vid. Reversales ap. LÜNIG *Reichs-Archiv* Part. Spec. Cont. II. 4. *Abtheil.* 4. *Abs.* p. 394.

(*p*) conf. CARL. LUDOV. TOLNERI *Hist. Palatin.* Cap. II. p. 74.

non in hac transactione legem *commissoriam* circa pignora animadvertat videatque.

§. VIII.

Jam tandem devenimus ad *saeculum decimum sextum*, quod vnicum nobis saltem, (num quis plura offenderit, collegeritque, me jam fugit,) suppeditat exemplum *pignoris sub lege commissoria* constituti. *Ulricus* Dux Würtenbergicus, extorris, opera *Philippi*, Hassiae Landgravii, qui pro summa 12000. coronatorum, qua ad conscribendos milites opus erat, in Galliam profectus, *Francisco* Regi, *Montis Belicardi* Comitatum pignori ea lege anno 1534. opposuit, ut in ejus patrimonium transiret, *nisi triennii spatio relueretur.* (q)

§. VIIII.

Nec olim defuerunt *jura civitatum*, quae legi Commissoriae pignoris intuitu fauere visa sunt, v. g. in *Statutis Suerinensibus*, quibus *Burewinus II.* Civitatem *Güstroviensem* anno 1222. condecoratam voluit, sequentem legimus dispositionem: *Si quis vero debitor coram judicio monitus solvere nequeat, domum suam debitori deponet; sed creditor illam tribus vicibus intra sex septimanas coram judicio praesentabit, quam si debitor tum* non redemerit, in suos usus convertet *creditor ipsam domum.* (r) Haec lex in fragmento quodam lingua Germanica exarato de anno 1224. atque ex Archivo Güstroviensi depromto, quod autem ex praecedenti latino translatum vide-

(q) vid. PFEFFINGER ad VITR. T. I. p. 720.

(r) vid. FRIDERICI THOMAE *Analect. Güstroviens.* p. 22. et inprimis Summi atque Perillustris Viri, Domini DE WESTPHAL *Monumenta inedita Rer. German. Tom. I. p. 2008. n. XXIII.*

videtur, ita nobiscum communicatur: *Wehne idt Sacke dat ein Schuldener woerde vor dem Gerichte gemahnet*, und nicht betalden koende, *und dem he schuldig is, sien Hus versettende, dem schall desülvige, dem den Hus versettet werd, dremahl binnen 6. Wecken im Gericht vorbringen, und da dei Schuldener so dane Hus* nicht entfriende, *so mag dei dem he schuldig ist, dat sülvige Hus* kehren in sinen Genütte. (*s*) Et in Juribus *Suerinensibus* a Domino *Nicolao*, Domino *de Rostock* civitati *Malchaw* anno 1235. datis eandem legem ita descriptam videmus: *Si quis debitor coram judicio convictus & debitum suum solvere nequiens, domum suam creditori deponet; & creditor illam tribus vicibus intra sex septimanas coram judicio præsentabit. Quam si debitor tum* non redemerit in suos usus convertet *creditor domum ipsam.* Hic articulus in germanicam linguam translatus ita sonat: *Wenn ein beschuldigter Mann vorm Gericht vermahnet worden, und kan die Schuld nicht bezahlen, soll er sein Haus dem Creditori verunterpfänden. Wann der Glæubiger, das Haus vorm Gericht anbeut zu dreyenmahlen von 6. Wochen zu 6. Wochen, und der Beschuldigte nicht wiederlöset, so wendet der Creditor das Haus in seinen Nutzen.* (*t*) Similiter in Statutis *Suerinensibus* civitati *Röbel* anno 1263. concessis, si versionem sequaris, verba ita se habent: *So ein Schuldiger im Gericht eingemahnet wird, und nicht bezahlen kan, soll er den Glæubiger sein Haus einsezen: aber der Glæubiger soll es dreymahl* innerhalb Sechs-Wochen *für Gerichte aufbieten, so es denn der Schuldner nicht löset*, soll der Gläubiger

(*s*) Perillustr. DE WESTPHAL l. c. p. 2022.
(*t*) vid. Perillustr. DE WESTPHAL l. c. p. 2026.

biger das Haus ſeines Gefallens gebrauchen. (u) Fragmentum Juris *Suerinenſis*, manu IOACHIMI WEDEMANNI ſcriptum ſine anno, deſumtum ex Codice antiquo, dictum articulum hiſce nobis commemorat verbis: *Wäre idt Sacke dat en Schuldener vor Gerichte gemahnet und averſœhrdet werde, und nicht bethalen kunte*, und verſettete den ſin Hus, *dem he ſchuldig is, den ſchall de sülvige, den det Hus verſettet is, dremahl binnen 6. Wecken dat sülve utbeden vor dem Gericht, un wenn de Schuldener den nicht ſin Hus einlöſet, ſo mag den he ſo ſchuldig is, dat sülve* Hus in ſeinen Genutt kehren. (w) Hæc quidem lex civitatis *Suerinenſis* in Statutis, quæ CHRISTIANVS HÖVISCH collegit, mutata eſſe videtur; (x) ſed res, ſi mutationem recte penſites, eo redit, ut aliter inter ſe creditor ac debitor convenerint. Si igitur in id conſenſerint, ut domus pignori tradita, niſi intra triplicem terminum Saxonicum, oblatione ejus debitori ter in judicio facta, reluatur a debitore, cedat creditori pleno jure dominii; nec hæc mutatio valori pacti commiſſorii quidquam detrahit. In *Juris Communis Provincialis Ducatus Sleswicenſis* Codice, qui inſcribitur *das* Jüdtſche Lowbuch, Lib. 3. cap. 56. ita cautum legimus, ut, ſi pignoratione quadam facta, pignus ante diem omnium Sanctorum haud reluatur, id in commiſſum cadat. Verba legis probe conceptæ ſic jacent: *Die Pande, de vor ingeſchüttet Veh, vthgeſetten, vnde vor aller Helligen Dage nicht wedder eingelöſet werden*, de ſyn vorbrocken; quæ in indice ſubjuncto ita explicantur: *Die Pfande die vor* Willkürde Brüche *in Bauerſchafften abgepfendet werden, ſo*

D

(u) Ibid. p. 2028. (w) Ibid. p. 2029. (x) Ibid. p. 2028.

ſo die nicht für aller Heiligen gefreyet werden, ſind verſtanden. Pignora itaque *commiſſa* lex ſtatuit, quæ utique ab anno 1240. jam viguit, quo tempore Codex ille Legum in Comitiis *Warinburgenſibus* juſſu *Waldamari II.* Regis Daniæ publicatus eſt.

§. X.

Extra *Germaniam* noſtram etiam inolevisſe eandem conſuetudinem, qua pignora, pecunia haud intra præfixum tempus ſoluta, in commisſum ceciderunt, eos vix ſubibit mirari, quos haud fugit, quænam gentes ſint Germanicæ originis, & quænam mores ſuos Germanicos & vivendi inſtituta aliis provinciis intulerint, ubi hodienum aliquid priſci ac Germanici moris reliquum animadvertimus. Sic LVITPRANDVS *Rex Longobardorum* præcepit, ut debitores aut fidejusſores in *Auſtria* & *Neuſtria*, (*y*) pignora, quæ *intra triginta dies* haud reluerunt, amitterent. Lex eam in rem conſcripta hujus eſt argumenti: *Etſi per triginta dies pignora ipſa aut debitor aut fidejuſſor neglexerit, ſi in Neuſtria & in Auſtria fuerit, amittat ipſa pignora, & non habeat facundiam requirendi.* (z)

§. XI.

Eandem conſuetudinem & apud GALLOS olim in uſu fuiſſe nos dubitare haud ſinit charta *Communiæ*

(*y*) Neuſtria ſ. Iſtria erat pars *Occidentalis Italici*, ſive *Longobardici Regni:* Auſtria *Orientalis*, atque eo nomine præcipue deſignabatur *Ducatus Fori-Julii ſeu Friaul.* conf. MVRATOR. Tom. II. *Script. Rer. Ital.* p. 72.

(z) Lex proſtat ap. LINDENBROG. Lib. II. *Leg. Longob.* Tit. 21. §. 24. et ap. MVRATORIVM Tom. II. *S. Rer. Ital.* ſub titulo: LVITPRANDI *Leg.* Lib. VI. §. 55. p. 72.

muniæ Noviomensis, i. e. civitatis *Noyon* anno 1181. conscripta, atque a Rege *Philippo Augusto* eidem concessa. Hoc pervetustæ consuetudinis monumentum arbitramur dignum, quod & hic in conspectum prodeat: *Si quis* terram vel domum in vadimonio posuerit, *vel aliquid aliud*, & determinato tempore non reddiderit; *ille*, *qui vadimonium habet*, *si voluerit illud adsignare sibi & ad se trahere*, *Judices & Scabinos illuc adducat;* & si post infra quindecim dies redemptum non fuerit, perpetuo sibi jure possideat, *& judicibus octo denarios*, *Scabinis quatuor exolvat.* (a)

§. XII.

Nec a vero plane aberrabimus, si etiam **HISPANIS** placuisse contendamus juxta dictamen rationis contractui pignoris adiicere legem *Commissoriam*.. Obtulit se mihi quasi aliud agenti charta *Guilielmi Raimundi*, Comitis *Ceritaniæ*, (b) intentioni meæ admodum apta, in qua duæ villæ in valle *Confluentina* sitæ pignori an. 1084. supponuntur *Canignonensi* Monasterio, ea lege, ut, si comes pecuniam post annum haud solveret, villis utantur, fruantur, possideant ac teneant Monachi cum Abbate. Verba, quæ pactum Commissorium innuere videntur, sunt hæc: *Quod si ad hunc terminum destinatum*, *ut supra dictum est*, hæc pecunia minime fuerit restituta, *sine ulla reservatione vel fraude Sancto Martino & Tibi Petro Suniarii Abbati & Monachis ejusdem loci liberam in Dei nomine habeatis licentiam*, omnia hæc allodia

(a) vid. STEPHANI BALUZII *Miscell.* Lib. VII. p. 300.
(b) in *Marca Hispanica*, quæ autore PETRO DE MARCA AEp. *Parisiensi* anno 1688. Parisiis prodiit, p. 1147.

ſupra dicta poſſidere & retinere, & exfructuare, *ſicut alia allodia veſtri Monaſterii ſine aliqua inquietudine, & eſt manifeſtum, &c.* Quod ſi vero exiſtimes, pecunia poſt anni decurſum haud exſoluta, pignora manſiſſe penes creditores ſub pacto *antichretico;* non adeo tibi repugnabo, cum charta aliqua laboret obſcuritate, nec ſatis ad liquidum perducat quid paciſcentibus placuerit, ut omnis diſputatio circa eam evaneſcat plane.

§. XIII.

Idem mos ſub pacto commisſorio pignus obligandi quondam in DANIA obtinuisſe, ex ALBERTI CRANZII *Saxonia*, (*c*) evictum eunt nonnulli ex eo, quod CRANTZIUS circa annum 1411. ita ſcribat: *Comes Henricus*, (tutor filiorum Gebhardi Comitis Holſatiæ) *a Rege Daniæ* Erico *caſſibus fere incluſus ob damna Danis irrogata* ad undecim aureorum millia taxata, *ſe obligatum ſentiebat*, *ut* loco pignoris *ob dictam ſummam ſolvendam opidum* Flensborg *cum vicina* Nova domo *deponeret*, *ea lege*, ut niſi infra annum pecunia ſolveretur, res caderet in commisſum, nec poſſet in reliquum lui. Valebat apud Danos pactum Legis Commisſoriæ tam in pignoribus *contra juris prohibitionem*, *quam in emptione, &c.* (*d*) Interim tamen Comes *Henricus* cum aliis tutoribus nepotum pactam pecuniarum ſummam intra anni metam offerens reſtitutionem opidi aliquoties fruſtra poſtulavit, Rege varias belli cauſas perfide comminiſ-

(*c*) Lib. X. cap. 26. p. m. 275.
(*d*) Conf. hic *Chron. Holſatiæ* in LEIBNITII *Acceſſ.* Part. II. cap. 24. p. 90.

minifcente. (e) CRANTZII itaque teftimonio innixa eft opinio, apud *Danos* tunc temporis valuiſſe in pignoribus *Legem Commiſſoriam*, quam autem, ut fatear, quod verum eft, in recentiori Legum *Danicarum* Codice haud invenio repetitam, nec denuo promulgatam. Fortasſe & ibidem hac in re Juris Civilis poftea prævaluit auctoritas ac ſanctio.

§. XIIII.

Huc usque ex multis chartis pignoratitiorum contractuum atque rerum olim geftarum ſatis abundeque oftendimus, quibus cautionibus uſi ſint Germani priftini, aliique populi, ſi ipſis animus fuit, de pecunia aliis mutuo data ſibi, acceptis pignoribus, paullo promptius proſpicere, atque defugere tædium ob diftractionem & venditionem pignorum, in caſu non ſubſecutæ ſolutionis, neceſſario vel in judicio, vel extra id ſubeundum. Nunc vero & deſpiciendum, quid *olim* Jure Romano obtinuerit, & *bodie* poſt adoptionem Juris Romani ſubſidiariam apud nos intuitu pacti commisſorii circa pignora in uſu ſit.

§. XV.

Ante *Conſtantinum M.* pactum commisſorium in pignore nulla vnquam lege vetitum, ſed potius licitum fuiſſe, luculenter commonſtrant duo loca CICERONIS, quæ ad demonſtrandam rem hic adducere operæ pretium erit. In *Oratione* pro FLACCO, cap. 21. dicitur: *Pecuniam adoleſcentulo grandi fœnore, fiducia tamen*

 acce-

(e) vid. LAMBERTI ALARDI *Res Nord-Albingicæ* in *Perilluſtr. Dn.* DE WESTPHAL *Monum. inedit. Rer. Germ.* p. 1827. et *Chron. Holſatiæ* ap. LEIBNIT. in *Acceſſ.* Part. II. cap. 24. p. 90.

accepta, *occupasti*: *Hanc* fiduciam commissam *tenes hodie & possides*. Et *Epistolar. familiar. libr. XIII*. ep. 56. hæc occurrunt verba: *Philotes Ablabandensis* ὑποθήκας *Cluvio dedit*. Hæ commissa sunt. *Cures velim, ut aut de hypothecis decedat*, *easque procuratoribus* Cluvii *tradat*, *aut pecuniam solvat*. Et hæc sunt fortasse illa loca, quæ in mente habuit FRANC. BALDVINVS *JCt*. in *Constantino Magno* suo, p. m. 290. Ita enim ait: CICERO *duobus locis significat*, *suo tempore pignus committi potuisse*, *pecunia ad diem non soluta*. Ex hisce CICERONIS locis ad oculum patet, veterem opinionem de improbata jam prisco jure commissoria in pignore nullo modo sustineri posse. Romani enim antiqui legem illam sive pactum *commissorium*, ut, non exsoluta ad diem pecunia, res creditori pleno jure & perpetuo adquiratur, nonnunquam *Fiduciæ pacto*, similiter ac *hypothecæ* superaddiderunt, ceu exempla ex CICERONE excitata luculentissime hoc ostendunt; ex quibus tamen haud sequitur, *Fiduciam semper continuisse Legem Commissoriam*; quin contrarium evincit, quod apud PAVLLVM *Sent. Recept. Lib. II. tit. 13. §. 1.* legitur: *Creditorem distrahere fiducias*, *& de superfluo teneri debitori*, quod sane cum lege commissoria neutiquam stare potest, præsertim cum creditor fiduciarius *ab initio statim* factus dominus pignoris: non autem demum postea, *intercedente lege vel conventione commissoria*.

§. XVI.

De vetere & antiquo *jure Digestorum* jam quæramus, utrum eo commissoria hæc cautio licita fuerit, nec ne? Sunt certe, qui *antiquo* jure damnatam eam pariter fuisse autumant, ceu BALDVINVS in *Constantino Magno* p. m.

p. m. 290. ad ALEXANDRI *Imp.* legem I. C. *de pact. pignorum* provocans; &, eum in usum nihilominus postea venisset, a *Constantino M.* rursum damnatam. At errorem hunc non solum ARIVS PINELLVS, GODOFREDVS DE IENA & IAC. GOTHOFREDVS confutarunt: (*f*) sed & ipse *Constantinus M.* satis indicat, se Legem Commissoriam *improbare*, quae hactenus probata erat, sed ideo improbare, *quod asperitas ejus crevisset*, non, quod antea veteri jure damnata fuisset; atque adeo clarum est, Constantinum in *Lege Cod. Theodos.* de *Commissoria rescindenda* jus *novum* ordinare, neutiquam *vetus* renovare. Ex quo confit, pactum commissorium ante *Constantinum M.* qui Legis III. C. *de Pact. pignorum* autor est, neutiquam fuisse interdictum. (*g*) Nam ex Lege *unic. Cod. Theodos. de Commmissoria rescindenda*, cujus conditor *Constantinus* fuit, emanavit Lex III. C. *de pact. pignor.* quam paucis mutatis promulgavit TRIBONIANVS. Hanc legem *Constantini* non modo compilatores Βασιλικῶν in *Lib. XXV. tit. VII. de distractione pignor. L. 62.* sed & *Jus Canonicum cap. 7. X. de Pign.* & *Jus Feud. I. F. 27. II. F. 51. §. Similiter* approbarunt.

§. XVII.

Quamquam *Jure Justinianeo* in aulas foraque nondum invecto ac adprobato Legem Commissoriam circa pignora secundum dictamen rectae rationis saepius admi-

(*f*) ARIVS PINELLVS ad rubr. C. de *Rescind. Venditione* P. II. cap. I. n. 27. sq. GODEFREDVS DE IENA de *Lege Commissoria* et IAC. GOTHOFREDVS ad Legem *Cod. Theodos.* d. *Commissoria rescind.*

(*g*) vid. LVDER. MENCKENII disp. de *Lege Commissoria a jure reprobata.* §. XI. p. m. 16.

miſerunt *Germani*, uti exemplis ſupra plena manu adductis eſt oſtenſum; eam tamen, facta Juris Juſtinianei receptione, paullatim tacite reprobatam fuiſſe, ex eo colligere licet, quod contractus *pignoratitii* ſub hac lege initi *admodum rariores* vel *plane non* amplius cum effectu in conſpectum prodierint. Quin imo Ordines Imperii & Imperator anno 1577. eo usque progreſſi ſunt, ut lege publica eam, niſi explicite, tamen implicite e Germaniæ foris unanimiter proſcriberent exterminarentque. Cum enim vel maxime in mutuo a IVDAEIS dato commiſſoriæ legis abuſum metuerent, *Receſſu Imp.* ſ. *Ordinatione Politica Imp.* anno 1577. Tit. XX. *von Juden und ihren Wucher* §. 5. legis commiſſoriæ prohibitio vel expreſſe introducta vel renovata eſt hisce verbis: *Und dieweil man in Erfahrung kompt, daß die Jüden mit den Chriſten ſondere Geding machen, da die eingeſazte Pfand in benanter Zeit* nicht gelöſet würden, daſs alsdann dieſelben ihnen verfallen ſeyn *ſollen; Wann aber daſſelbig* den Rechten zuwieder, *ſo ordnen Wir, daß ſolche Geding verbotten und nichtig ſeyn, ſondern ſollen die Jüden die genommene Pfandt, da dieſelbe in gebührender Zeit von den Schuldigern nicht gelöſet würden, durch Erkandnuß ihrer Obrigkeit, wie ſichs zu recht gebühret, umgeſchlagen, verkaufft, und das übrige Geld, da den Jüden das ſein erricht, dem Schuldiger gefolgt und herausgegeben werden.* Verba huic legi inſerta: *Wann aber daſſelbig* den Rechten zuwieder luculento nobis ſunt indicio, prohibitionem pacti commiſſorii *jure Imperii* factam fuiſſe *univerſalem* circa pignora, atque adeo non ad ſolos Judæos reſtringendam, ſed *ad Chriſtianos* quoque protendendam, dum *legi iſti adverſum* adſtruatur.

§. XVIII.

§. XVIIII.

Dantur etiam jura *Provincialia*, quæ Legis commissoriæ prohibitionem subditis singulari studio inculcant, quibus recensendis ne nimium immoremur, sufficiat commemorasse nonnullorum Principum leges eam in rem publicatas. Jure *Provinciali Prussiæ*, *Part. II. lib. 4.* von Pfændung *Tit. V. art. 4. §. 6. p. 93.* (ed. d. anno 1722. in fol.) cautum est: *Gleicher Gestalt wollen wir auch hiermit als ein unnütz*, injust *und den Rechten zuwieder das* pactum legis commissoriæ *in den Pfændungen* gæntzlich abgethan und verworffen haben. - - *Und obgleich vorgedachtes* pactum L. commissoriæ *mit dem Eyde bestætiget und confirmiret wære worden; so soll es doch nicht Krafft und Statt haben.* Ordinatio Elect. *Palatina* de an. 1582. *Part. II. Tit. 16. p. 29.* de eodem pacto sic disposuit: *Ander Geding aber, als daß das verpfændete Gut des Schuldherrn möge seyn und bleiben vor die Schuld zu bestimpten Ziel mit entrichtet, oder, daß der Schuldner die Pfand nicht mehr zu lösen haben solle, sind alle* unbindig. Et Mandatum *Elect. Saxon.* d. anno 1609. Von wucherlichen Contracten und zulæssigen Cessionen, §. *Item*, cujus verba sunt hæc: Item *daß einer ein geringes Geld auf Pfand, so weit mehr werth ist, ausleihet; und darneben diß ausdinget*, wenn es innerhalb gewisser Zeit nicht gelöset wird, dass es alsdann verstanden seyn soll; quod ipsum tamen non simplicem, sed partialem legis Commissoriæ prohibitionem proponit, quoniam lex Commissoria, cum creditum æstimationi pignoris haud inæquale est, annumerari non solet conventionibus *usurariis*, quas enumerare ibidem Serenissimi Electoris intentio est. (*b*)

(*b*) conf. LUDER. MENCK. disp. *de Lege Commiss.* thes. 14. p. 19.

Jus *Provinciale Saxo-Gothanum P. II. c. 4. Tit. 20.* §. ult. p. m. 261. de pacto Commissorio circa pignora sanxit & hoc: *Nichts weniger wollen wir auch* das in Rechten verworffene pactum legis Commissoriæ, *daß nemlich ein zu blosser Versicherung gegebenes Pfand, da es in gesezter Zeit* nicht wiederum eingelöset würde, solte verstanden seyn, *obgleich dasselbe unleugbar mehr, als die geliehene Summa würdig, in unsern Landen* gæntzlich *verboten haben.* Idemque repetitum ac inculcatum legimus eisdem verbis in *Ordinatione Provinciali Saxo-Altenburgica Part. II. cap. 4. Tit. 20.* §. ult. p. m. 312: Pactum legis Commissoriæ contractui pignoratitio adjectum etiam improbat *Jus Wurtenbergicum, Part. II. Tit. 7. p. 258.* In Ducatu *Curlandiæ*, dictum pactum etiam reprobatum scimus, teste formula *Regiminis*, (*i*) ubi hæc animadvertimus verba: *Conventio talis, ut certo tempore pecunia non soluta pignus in commissum cadat creditori, admitti non debet, nisi pignus æstimatum creditori datum fuerit.* Quam severissime idem pactum sub lege commissoria in pignoribus legitur interdictum *in der* erneuerten und verbesserten Policey-Ordnung der Kayserl. und des Heil. Reichs Burg Friedberg, (*gedr.* 1680. recus. 1739.) Tit. XIIII. §. 3. Perillustres enim legislatores ibi ita sanciunt: *Demnach auch die Erfahrung giebt, daß zum Vortheil der Eigennützigen, den armen benöthigten Leuten aber, zum höchsten Verderben, solche pacta bey Geld-Auslehnungen gemacht werden, daß der Lehner dem Ausleiher, die sonsten zur Versicherung gegebene Güter, so doch insgemein weit mehrers sich betragen, gleich ob sie vor das geliehene Geld ihme, Ausleihern, verkaufft*

(*i*) In CHRISTIANI NETTELBLADTI Fasciculo Rer. Curlandicarum I. p. 38. n. CI.

kaufft wæren, verschreiben, und darzu die Clausel annectiren muß, wenn die verkauffte innerhalb 3. 4. 5. oder mehr specificirte Jahren, nicht wieder eingelöset würden; *so dann der Ausleiher, oder sogenannte Kæuffer* es vor sein Eigenthum gantz zu halten, und damit nach seinem Gefallen zu schalten Macht haben, *immittelst aber biß zur Verfliessung der benæneten Jahren, und ehe die Wiedereinlösung geschicht, der Kæuffer dieselbe an statt der Pension, darzu mit verbottener Ubermaaß genüssen soll. So ordnen wir, daß solches vor einen wucherlichen Contract gehalten werden, und der Ausleihende, so genante Kæuffer, ohnangesehen die bestimmte Zeit der Wiederlösung verflossen, dennoch solche auf Wiederlösung verkauffte Güther, so er die Zeit über genossen, gegen Erlegung des Capitals, und was er sonst rechtmæssig zu fordern hætte, ihme Verkæuffern, restituiren solle.* Denique in *Jure Provinciali Mecklenburgico*, a DAV. MEVIO *JCto* probe delineato, de pactione eadem commissoria Part. III. Tit. 15. §. 16. sic cautum est: *Ist auf den Nichtzahlungs-Fall verabredet, daß der Glæubiger an statt der Schuld*, das Pfand behalten, und sich zueignen möge, *obgleich solches Eydlichen versprochen, ist es zu Recht ungültig; Daß aber vor einem gewissen zur Zeit der Verpfændung gesetzten Werth, wann solcher nicht gar zu liederlich, oder was es Zeit gebührender, aber nicht geschehener Zahlung nach Marckgængigen Preiß, oder ehrlicher Biedermænner* aestimation *sich zueignen möge, mag wol verglichen werden, und soll bestændig seyn.* (k)

E 2 §. XIX.

(k) Hoc Jus *MStum* in lucem protraxit Vir in egregium ac luculentum commodum ornamentumque orbis doctioris et Reipublicæ omnino natus factusque, *Perillustr. Dn.* DE WESTPHAL in *Tom. I. Monumentorum Ineditorum Rer. Germ.* p. 798.

§. XIX.

Mirum est, quomodo sit factum, ut post introductum in Germaniam *Jus Romanum*, adeo improbatum damnatumque deprehendamus Pactum Commissorium in pignoribus, ut postea nec ullus, quod noverim, repertus fuerit legislator, qui id probaret & in usum jure quasi postliminii reduceret, etiamsi id per multa sæcula inter Germanos antea usu valuerit ac licitum fuerit, seu supra evictum dedimus. Principes Germaniæ repetierunt potius & confirmarunt *Constantini M.* legem, pactum *Commissorium* plane abolentem, prout ex adductis *Ordinationibus Provincialibus* abunde intelligitur.

§. XX.

Sed nunc quæstio oritur: *num & moribus Germanorum, quibus Jus Romanum in fora sua invehere placuit, conveniens fuerit simul cum his recipere ac approbare Legis Commissoriæ prohibitionem in pignoribus, atque ea morem circa pignori obligationem tum frequentius ac magno cum commodo servatum abrogare, tollere, proscribere?* Si nobis hic expromere licet, quod sentimus, nobis ea sedet opinio, vix Germanorum moribus veluti per manus a majoribus laudabiliter traditis consentaneum fuisse, his repudium mittere & pacti commissorii prohibitionem, tamquam Deam Germanis adeo propitiam ac salutarem probare, osculari, devenerari. Demonstravimus enim supra §. 2. & aliorum auctoritate §. 3. corroboravimus, pactum Commissorium legi Naturæ neutiquam adversum esse, sed amice cum eo conspirare. Ni hoc esset, procul dubio prisci Romani, nostrique Germani sibi duxissent religioni, idem pactum *circa pignoris consti-*

stitutionem in bene moratis & ordinatis Rebuspublicis suis per multorum sæculorum intervallum admittere ac custodire. Deinde tanta tamque sancta atque singularis pactorum apud *Germanos* custodia erat, ac promissorum fides, quantam vix inter alias gentes advertes, (*l*) ut & honesto more vivendi invaluerit paroemia: *Ein Wort ein Wort, ein Mann ein Mann.* (*m*) Hinc iisdem etiam nihil prius atque antiquius fuit, quam pacta sub lege commissoria inita sarta tecta servare ac implere. Quæ repente videbantur insigniter mutata, intruso in fora Germaniæ *Jure Justinianeo*, & ex eo præcipue *Lege III. C. de pactis pignorum* ad res Germanicas intempestive applicata; tunc enim si quis Germanorum pactum commissorium forte contractui pignoris *majorum more* adjunxisset, pactum illud, ex sententia legis *Romanæ*, dicebatur irritum, & pristina illa veri juris Germanæque justitiæ paroemia sonabat nunc: *Ein Wort kein Wort, ein Mann kein Mann.* Hac ratione institutum patrium, quod huc usque sancte custodiverant, exceptione prohibiti pacti commissorii pessumdatum sentiebant boni Germani, quibus haud dubie fidem fallere datam admodum grave fuit. Unumquemque perquam facile intelligere arbitror, quasnam de hac mutatione juris diutissime observati conceperint cogitationes, utrum eam collaudandam, an insectandam esse existimaverint. Res ipsa loquitur, illis non potuisse magnopere probari, si quid, contra majorum egregia fidei & honestatis laude con-

(*l*) vid. TACITUS de *M. Germ.* cap. 24. et *Annal. Lib. XIII.* cap. 54. n. 5.

(*m*) conf. HERTIUS *Lib. I. de Paroemiis Jur.* paroem. 8. p. 402. - 409.

conspicuorum morem & consuetudinem, honore non amplius suo ac pretio æstimaretur, sed potius irritum ac injustum, ita disponente jure peregrino, declararetur ac condemnaretur. Licet Romano legislatori debitorem ita obligari, ut pignus, pecunia intra diem præstitutam minus soluta, creditori pleno adquireretur jure, valde durum fuerit visum; Germanis tamen dictorumque suorum multo tenacioribus æquum ac fidei Germanicæ admodum congruens videbatur, fidem semel datam sancte custodire & quovis honesto modo liberare.

§. XXI.

In mores sane apud Germanos iverat, nihil prætermittere, quo alteri fidem alterius arctius ac efficacius adstringi & probari posse existimabant; proinde non facile pactum aliquod de quadam re faciebant, quin *genus pœnæ quodpiam ex conventione* irrogandæ pactionem minus exacte servaturo strenue statuerent: unde & factum, ut plerasque Germanorum conventiones *pœnis conventionalibus* communitas videamus. Jam apud *Francos* invaluerat, ut, qui minus solvendo erant, se ipsos in solutum darent, idque creditoribus in ipsis chirographis diserte promittebant debitores, ceu testantur MARCULFI *Formul. lib. II. cap. XXVII. p. m. 422. Quodsi exinde negligens aut tardus apparuero, licentiam habeatis, sicut & ceteros servientes vestros disciplinam corporalem imponere.* Et paulo ante *cap. XXV.* debitor se & heredes suos eo casu creditori ejusque heredibus vel cessionariis servituros spondet his verbis: *Dum & ad meam petitionem & necessitatem supplendo vestra bonitas habuit, ut libram de argento de rebus vestris mihi ad benefi-*

cium

cium præstitistis, ideo per hoc vinculum cautionis spondeo me Kalendas illas proximas ipsum argentum vestris partibus esse redditurum. Quod si non fecero, & dies placitus mei præfinitus transierit, pro duplum in crastinum *me aut heredes meos* vos, aut heredes vestri, aut cui hanc cautionem dederitis exigendam, *teneatis obnoxium.* Conf. & *cap. XXVIII.* ibid. p. 422. (*)

§. XXII.

Si oculos & cogitationes in tabulas paullo solemniores obligationum a majoribus nostris quondam conscriptarum conjicimus, earum argumenta, mentem paciscentium, formam ac rationem paciscendi contemplaturi; sæpenumero nobis ob oculos versantur chartæ, quæ nos condocent, neglecturis promissionem, aut *famæ & existimationis* jacturam imminuisse (*n*) aut illam hor-

(*) Germani sibi licitum existimabant, se ipsos oppignorare pro ære alieno *Addit.* CAROLI M. ad *Leg. Sal.* §. 8. LEX LONGOB. *Lib. II. Tit. XXXIV.* §. 1. add. *Meinen Entw. von* Landsæs. Adel in Teutschland. Part. I. cap. 3. §. 6.

(*n*) Einsmodi obligationis exempla subinde occurrunt in collectionibus veterum chartarum ac diplomatum, v. g. d. anno 1218. in Perillustr. IO. PETR. DE LUDEWIG *Reliqu. MSt. Tom. II.* p. 214. et d. anno 1237. p. 222. CHRON. FRIBURGENSI ap. KÖNIGSHOV. Elss- und Strasb. Chron. in transactione Comitis *Egonis de Friburg* et civitatis *Friburgensis* de anno 1293. p. 25. WENCKERI *App. et Instr. Archiv.* p. 196. P. MEICHELB. *Hist. Fris. Tom. II. Part. 2.* n. 173. pag. 103. V. C. Dn. KUCHENBECKERI *Anal. Hass. Coll. I.* p. 99. conf. MICH. GRASSI disp. de *promissione sub amissione honoris existimationis, famæ ac fidei, Tubingæ* 1702. PETER MÜLLER *de Obligatione sub infamia beym Schelm-Schelten.* Ipse Imperator CAROLUS IV. anno 1360. in arbitrio inter *Albertum* seniorem ac juniorem atque inter

horrendam & vix tolerandam legem ſubeundam fuiſſe, ut ad omnem poſteritatem *pictura quadam famoſa* defraudationem teſtandi jus eſſet creditori; (*o*) aut obligationem ſub pœna *Banni* incubuiſſe, ita, ut definito tempore haud ſoluto eo, quod debebatur, privari ſe *ſocietatis civilis* aut *ſacræ* juribus ac dignitatibus paterentur; (*p*) aut pœnam *amittendarum libertatum* de *jure opidi municipali* conceſſarum repræſentatam fuiſſe; (*q*) aut

inter *Rudolphum* Comitem de *Veltkirchen* ſic lato, ut *Hugonis* Comitis de *Montfort* hereditas inter ſponſam *Alberti Jun.* Com. de *Würtenberg* et alteram filiam *Annam* dividatur, etc. et hanc adiecit pœnam: *Und welcher Teil, dieſe egenante Süne uberfure, und ſie nicht hielde, als ſie davor begriffen iſt, der und die ſullen* meineidig ſeyn und ernlos *und ſullen und wollen wir und der Landfriede in Swaben dem andern Teil uf ſie getrewlich beygeſtendig und geholfen ſein.* Uti loquitur Laudum ap. Illuſtr. Dn. GLAFEY in *Anecdot.* p. 366. n. 250.

(*o*) vid. IO. SAL. BRVNNQVELL diſp. de *pictura famoſa et de pacto, quo maiores noſtri ſub pictura famoſa ſeſe obligarunt.* Conf. GOTTL. VOIGT de *Addictione ad manus* præſertim *Saxonicam. Cap. VIII.* §. 19. p. 121. ubi caſus ſpecialis ſiſtitur.

(*p*) De hoc argumento V. C. *Dn. Dr.* CHRIST. HENR. ECKHARD in diſput. de *obligatione ſub pœna Bunni Eccleſiaſtici et Imperialis*, officium Reſpondentis erudite obeunte Dn. IO. HARTM. ERN. DE WITZLEBEN, *Equite Thuringico*, præclare egit. Cum nobis inter legendum bonæ frugis autores nonnulla exempla hoc argumentum ampliſſime illuſtrantia in manus inciderint; eorum recenſum in *adpendice* huic opuſculo ſubiuncta lectore cum curioſo communicare, noſtrarum eſſe partium exiſtimavimus, ut quisque inde intelligat, uſum huius *obligationis* ſub pœna *Banni Imperialis et Eccleſiaſtici*, haud adeo ſuperioribus ſæculis fuiſſe infrequentem.

(*q*) Exemplum nobis ſuppeditat HEDA in *Hiſtoria Ultraiectina*, p. m. 228.

aut *carceris squalorem calamitatemque* sustinendum; (*r*) aut metum ad *patiendam deprædationem* impendisse. (*s*) Omnium malorum, quæ debitoribus imminebant, olim erat paene frequentissimum obligatio ad *obstagium*, quod debitores ad incitas quam facile redigere poterat, nisi fidem datam justo tempore liberarent: (*t*) Quin imo nonnulli Ecclesiarum *Canonici* eo impudentiæ progrediebantur, ut se ita obligarent, ni intra conventum tempus sortem ac usuras solverent, se *cultu divino* haud functuros. (*u*) Admodum singulare erat pactum, cujus mentio facta est in diplomate, quo *Otto*, Rex Hungariæ,

(*r*) IUS SAX. ELECT. *Part. II. Const. XXII.* GAILLIUS d. *Pace Publica lib. II.* cap. 1. n. 23. V. C. Dn. CARL. GUIL. GAERTNERI disp. d. *Femina debitrice ex pacto ad carceres obligata.* §. 6. p. 17.

(*s*) vid. Perillustr. DE LUDEWIG Differ. I. R. et Germ. de *Donation.* diff. 1. cap. 4. p. 25. HEINECCII *Elem. Jur. Germ. lib. II. Tit. XVI.* §. 442. * et 460.*

(*t*) TABOR *de Jure obstagii*, SCHILTER *de Jure obsidum.* POTGIES. Comm. erudita *de Obstagio*, et HEINECC. *Elem. J. Germ. lib. II. Tit. XVI.* §. 452. Singulare exemplum vide infra in *Append.* §. *V.*

(*u*) Talia impia exempla damnant *Statuta Synodalia* IOHANNIS III. *Episcopi Eichstadiensis* d. anno 1435. Can. XLIV. in V. C. IO. HENR. A FALCKENSTEIN *Cod. Dipl. Nordgov.* append. pag. 70. ubi *de pignorantibus cultum divinum* ita sancitum est: *Abusum etiam illum* cultui divino *manifeste derogantem, quo nonnulli Ecclesiarum* Canonici contrahentes debita, *sic se creditoribus obligant*, ut nisi statuto tempore satisfaciant, a divinis cessent officiis, *abolentes et obligationem huiusmodi, etiamsi iureiurando firmata sit, irritam decernentes statuimus, ut qui talem illicitum contractum fecerint*, trium mensium fructus ipsi *ecclesiæ applicandos ipso facto amittant, & quamdiu divina*

gariæ, Com. Pal. Rh. et Dux Bavariæ, itemque *Heinricus* & *Otto Duces Bavariæ* Statibus ſuis Provincialibus, i. e. *den Landherren, Grafen, Freyen und Dienſtleuten* JCtionem *Hofmarchialem* anno 1311. die S. Viti concesserant; in eo enim Duces Bavariæ cum Ordinibus ſuis dictis ita pacti ſunt, ut, ſi vel ipſi Duces vel eorum Officiales *jura Ordinibus Bavariæ indulta violarent transgredique* auderent, Ordinibus dictis eſſet licitum, alius domini *auxilium* contra Duces Bavariæ *impune implorare* & ſe adverſus hos defendere. Verba diplomatis laudati ipſa hic adducere præſtat: *Es habend auch all unſer Landherrn, Graven, Freyen und Dienſtmann, vor uns geſchworen einen Aidt, mit unſerm Willen und Haiſſen, daß ſie einander geholffen ſeyn, ob in icht an dieſen Sachen von uns, oder von unſern Amt-Leuten bekrengt wird, oder überfahren, daß ſie ſich darum an einen andern Herrn halten mit Dienſt, durch Helffer und Rettung, wider uns, daß ſie deß, noch ihre Erben, nicht entgelten ſœllen, an ihren Treuen, noch an keinen Gnaden oder Sachen gegen uns oder unſer Erben, noch die Herren, da ſie ſich anhabend, ſœllen deß auch an ihren Treuen nicht entgelten.* (w) Periculo ſane haud exiguo

---

divina non reſumſerint, nullos ex ipſa Eccleſia proventus recipiant. In appendice huic opuſculo ſubiecta §. V. producimus exemplum *obligationis* ſub pœna SVSPENSIONIS DIVINORVM, ad quam ſe Magdeburgenſe et Halberſtadienſe Capitula anno 1316. adſtrinxerunt.

(w) Integrum diploma typis exſcriptum legimus in ANT. WILH. ERTELS *Bayr. Atlante P. I.* p. 304. locus a nobis adductus extat ibid. p. 315. Et dictum privilegium anno 1347. denuo Ordinibus Inferioris Bavariæ confirmavit *Imperator* LVDOVICVS BAVARVS, in eadem ſucceſſor. *vid.* diploma ap. LÜNIG *in der*

exiguo se exposuerunt Domini territoriales, tale pactum cum subditis eminentioris ordinis ineuntes, quo his integrum esset, existente casu, obedientiam atque obsequium erga illos exuere, & semet ipsos cum alio Domino contra Dominos suos tueri. Quodsi itaque Germani tum principes tum cives sponte ejusmodi mala & onera in se firmandæ fidei causa suscipere polliciti sint, eorumque incommoda fortiter subire haud dubitaverint, fide non, uti debuerat, liberata; facile ad intelligendum est, Germanis multo durius ac gravius fuisse visum, pactum Commissorium, more majorum celebratum, Lege III. C. *de pactis pignorum* interveniente, tolli, quam pignus committi vel creditori pleno jure adquiri. Proclive sane creditu est, eos jacturam pretii, quo pignus sortem ac usuras superabat, vix tanti fecisse, quanti fidem alteri datam non sancte præstare, vel eam exceptione quadam infirmare aut eludere. Nam ideo sub lege *Commissoria* contrahebant Germani, ut eam sancte adimplere vellent. Tantum & tam admirabile declarandæ & servandæ fidei studium olim

 Ger-

---

der mittelbaren Ritterschafft P. I. p. 579. n. 6. quod et an. 1355. Dux STEPHANUS repetiit. vid. LÜNIG. l. c. p. 582. n. 8. Ab huius pacti indole haud secessionem facit cautio ista, quam in divisione terrarum *Wilhelmi*, *Senioris*, Landgravii Thuringiæ et Marchionis Misniæ anno 1410. observarunt *Fridericus*, *Wilhelmus* et *Fridericus*, *Junior*, Landgravii Thuringiæ et Marggravii Misniæ, hisce utentes verbis: *Welche unsere Partie daz alzo nicht hilde, So sulden vnsere Lande Slosse Stete vnd Lute sich an die andern Partie die daz hildet alzo lange das sulche Inlegunge abegethan vnd gehalden werdin alzo vorgeschribin steed ane Geverde.* vid. HORNII Leben und Geschichte Friderici des Streitbaren in Cod. Dipl. p. 758. et 761.

Germanorum fuit, ut, quo quisque honeſtior & fidei ſtudioſior tenaciorque erat, eo lubentius pateretur, ſe quam arctiſſime obligari; indeque eſt, quod ultro & ſua ſponte duriſſimas etiam pactiones, quas firmamentum ac robur ſecuritatis eſſe exiſtimabant, ſi promiſſa haud adimplerent, in ſe ſuſciperent, & quidem ideo, ut enixam & conſtantem ſervandi ea, quæ promiſerant, voluntatem aliis declararent & creditoribus majorem cautionem ſuppeditarent.

§. XXIII.

Si in rationes inquiras politicas, cur pactum commiſſorium in pignoribus exulare jubeat lex *Conſtantini*; redduntur nonnullæ, quæ meo judicio, quod ſentio, quam ſit exiguum, vix tantum ponderis habere videntur, ut pactum inter debitorem & creditorem conſulte ſancitum deſtruere atque irritum facere deberent. Exiſtimant plerique Juriſconſultorum, debitores de mutuo inveniendo ſollicitos, *indigentia*, quæ eos circumſtat, ad quævis pacta circa pignora maximo ſuo cum diſpendio ineunda compelli. Aſt hoc in univerſum veritati haud eſſe conſentaneum, experientia, optima rerum magiſtra, teſtatur. Viris enim *honeſtis ac probis*, quibus in more poſitum eſt, promiſſa juſte facere verbaque ſua plene redimere, nunquam deeſt occaſio *æquis* conditionibus mutuum inveniendi & accipiendi ſine pignore vel ſub pignore, nulla mentione legis commiſſoriæ facta. Quilibet creditorum non neſcius, debitorem nomen ſuum conſtituto tempore probe expuncturum, de remediis arctioribus recuperandæ pecuniæ in futurum haud cogitat, ſed cum ejus fidem nec dubiam

biam

biam nec ſuſpectam habeat, nec ulla cautione opus eſſe exiſtimat. Tantum igitur abeſt, ut vir *vere honeſtus & pro veritate firmiſſimus* ad ineunda quævis pacta ſibi cum tempore facile damnoſa compellatur, ut potius multi adſint creditores, qui tali viro *æquis* conditionibus pignore vel obligato vel non, pecuniam mutuam præbere geſtiunt. Si quis mihi forte obvertat: *bonus ſum vir, nomen tempore ſtatuto expungere volo, deficit tamen mihi creditor;* eum rogatum volo, ut ſemet ipſe, ſuasque rationes domeſticas ſine præconcepta opinione examinet, num & *vere talis* ſit, cui alii *tuto* fidant & pecuniam absque ſufficienti cautione mutuent? Multi videntur, ſed non ſunt honeſti. Prudenti diffidentia creditoribus nihil utilius: ſolida & expreſſa fidei germanæ effigies nunc rara; ejus umbra & imaginibus utimur multo crebrius. Hinc inficias ire nolo, iſtos homines, *de quorum fide vel plane non conſtat*, *vel quorum fides admodum dubia ancepsque eſt*, vel *qui egregia alios defraudandi jam ediderunt ſpecimina*, obligari quasvis conditiones a creditore oblatas accipere & comprobare, ſi mutuam pecuniam ſumere velint ſub pignore; aſt creditoris diffidentiam, quæ ceu luculentum deploratæ inter homines fidei argumentum ſe prodit, *mala* ipſius debitoris excitavit conditio, ob quam creditor nonniſi ſub lege Commiſſoria mutuum dat, quo ſibi ab illius fraudibus ac procraſtinationibus plene caveat, eumque ad liberandum pignus conſtituto tempore eo firmius obſtringat, vel tempore reluitionis præterlapſo pignus ſibi pro ſorte ac uſuris jure dominii adquiratur. Poſſunt eſſe rationes non leves, cur creditor diſtractionem pignoris defugere malit, quippe quæ raro ſine lite ad

finem perducitur. Uti enim permulti Germani ab antiquissimis temporibus jam a litium ambagibus abhorruerunt, ceu horrendo & truculento exemplo apud FLORVM *lib. V. cap. 12.* testatum fecerunt; ita & hodie, plerique judicia, quamvis bene constituta, quovis modo declinare, omniaque media conquirere ac adhibere solent, ut id, quod ipsis debeatur, sine judice ac expensis brevi manu obtineant. Igitur quo finem hunc providi eo facilius ac certius adipiscantur creditores, eo conventiones illico dirigunt pignoratitias, ut, nomine intra determinatum tempus haud expuncto, pignus ejus nomine datum ipsis jure dominii adquisitum intelligatur. Nullam profecto video rationem, cur debitor, pignore vigore pactionis commisso, querelas instituat & asperitatem creditoris accuset. Imputet enim sibi, tum quod ita, & non cautius, sit pactus: tum quod die præstituta pecuniam creditori suo haud restituerit. Si enim tempore solutioni præfinito debitum dissolvat, pignusque recte reluat, hoc neutiquam legi commissoriæ subjacebit. Nec nostra ætate fieri potest, ut *honesto* & *probo* debitori unquam desit occasio versuram æquis conditionibus faciendi, & hinc ære alieno pignus iterum iterumque liberandi, aliique creditori supponendi, qui forte legem Commissoriam ei vel plane remittat, vel tempus multo longius reluitionis indulgeat. Et hoc modo debitori *bonæ existimationis*, qui aliis *solvendo esse* videtur, pignus suum ad multos annos quam facile conservabitur integrum. Quodsi vero debitoris fides *adeo angusta & labefactata* est, ut nemo nisi sub lege commissoria contractum pignoratitium cum eo celebrare velit, tunc & habet, quod sibi soli imputet,

putet,

putet, dum alias male ſervando fidem, effecit, ut nunc alii omnium rerum fidem ipſi abrogent, niſi metum defraudationis plane remotum videant omnem. Sola paupertate fides noſtra non concidit, ſed pauperi cum illo Comico, *Phor. V, 7.* adhuc exclamare licet: *Quanta, quanta hæc mea paupertas eſt, tamen adhuc curavi unum hoc quidem, ut mihi eſſet* FIDES. Sane ſi quispiam non fluxam, ſed *ſolidam*, eamque data quavis occaſione luculenter teſtatam gerit fidem, ei roganti numos non deerunt, qui fidenter eos quoque dant mutuos. Secus autem erit, ſi quis rem fidemque jam perdiderit; tunc alterum non facile ad mutuum præbendum alliciet, niſi omnes ſibi præſcriptas a creditore leges habuerit ratas. Sed quis tunc, rebus ita comparatis, vitio vertet creditori, ſi cautionibus quibusvis ſibi conſultum eat? Ex his, ut ſpero, facile ad exiſtimandum erit, non *debitorum indigentium* & ſummam neceſſitatem, qua eos ſubinde circumdatos deprehendimus, in cauſa eſſe, ut contractum pignoris ſub lege Commisſoria inire nonnunquam adſtringantur, ſed eorum jam *ſubleſtior, affecta & dilapſa fides* eo adigit creditores, ut cum illis cautius mercari & ſibi meliorem in modum vigilare velint ac ſoleant. Sat utique grave eſt ac vehementer dolendum, bonos creditores ſæpenumero magna detrimenta hodie ab iis pati debitoribus, qui *ſpecie honeſtatis ac probitatis* illos inducunt, &, pecunia mutua accepta, præter omnium fere ſpem decoquunt, nihil creditoribus ſuis, quam triſte amiſſæ pecuniæ relinquentes deſiderium. Sciunt nonnulli debitorum dolos ſuos in pectore tam docte conſuere, ut in actionibus externis ſigna fidei aliquandiu vafre oſtendant & ſubinde edant; *Fraus* enim,

enim, teste FABIO MAXIMO apud LIVIVM *lib. 28. cap. 42. fidem in parvis sibi præstruit, ut cum operæ pretium sit, cum mercede magna fallat.* Hinc ingeniosis debitorum artificiis crebro res eo deducitur, ut creditores defraudationi & damno se expositos opinione citius experiantur, etsi rem ipsis esse cum bonis viris vel maxime crediderint. Quæ cum ita sint creditoribus haud succensendum arbitror, si pecuniam sibi debitam pignoris pactionisque beneficio salvam servaverint & aliquid forte perceperint lucri, pignore tempestive haud liberato atque adeo commisso. Mirum est, neminem in scenam prodire, qui creditoribus amissam sortem cum usuris legitimis restituere, vel eorum doloribus succurrere cupiat: grandem autem ex adverso tunc ad eripiendum prosilire turbam, si quis creditorum ope pignoris pactionisve aliquid lucri insoliti obtinuisse dicatur; cum tamen nihil æqualitati sit convenientius, quam lucrum & damnum, quod cuique obtingit, uti in aliis negotiis, ita in hoc quemlibet sentire negotiatorem pecuniarum.

§. XXIIII.

Inter alias rationes, cur CONSTANTINVS M. auctoritatem suam interponendo omnem *Legis Commissoriæ* in pignoribus usum *Edicto* ad populum urbis *Romæ* emisso in perpetuum abrogaverit, etiam hanc adferunt: *Futurum esset, hac admissa pactione, ut nec facile aliquis reperiretur, qui sine hac lege vellet credere, & hoc modo debitores re sua abrupte privari, post diem solutioni adlapsum.* Hoc argumentum *a metu* desumtum vix in nostra tempora quadrare videtur: nos enim ea penuria pecuniæ hodie

hodie non laboramus, qua olim, ubi paucis tam felicibus esse contigerat, ut aliis pecunia sua suppetias ferre possent. Ingens videlicet creditorum hodie hic atque illic prostat numerus, qui aliis vel *vere* vel *speciose honestis* pecuniam credere solent suam, modo de eorum fide & solutione mutui dati suo tempore facienda securi reddantur; plerique consuetis usuris contenti, nullas de lucrando pignore cogitationes suscipiunt, usuris quotannis recte dissolutis: quin imo mutuum ad multos annos facile prorogant, experientia teste, si modo debitor frugaliter vivat, nec bonis labi vel decoquere videatur. Esto nunc pignus sub lege commissoria datum esse: si tempore solutioni destinato reluatur, id non committitur; reluitio autem debitori eo facilior erit, quo majori fide apud alios valet, qua permoti vix dubitabunt, quin inopia in præsenti laboranti succurrant, modo tantum in bonis *probabiliter* habeat, unde æs alienum exsolvi queat. Quodsi fides debitoris ita *affecta suspectaque* est, ut nemo ei mutuum dare conetur, nisi pignore sub lege commissoria creditori supposito; tunc debitoris esse partium censeo, ut ante diem præterlapsi termini vel quærat emtorem pignoris, cui vendatur, vel alium creditorem, cui repignoretur, forte inde & usuris priori creditori exsolutis: alioquin ob supinam negligentiam & incuriam merito, uti conventum, pignus commissum judicatur, ut eo modo creditor suum recipiat, & eidem a tædiis, quibus distractio pignoris sæpius implicita est, diligentius sit cautum.

§. XXV.

Gravissimum, quod contra legem commissoriam

 urgent,

urgent, argumentum eo redit: *pignus creditori oppositum, ipsam quantitatem crediti sua æstimatione plerumque excedere, atque adeo creditorem, pignore in commissum cadente, magnum captare lucrum, debitorem vero sentire damnum.* Si quis hæc sine ulteriori pensitatione legit & tamquam satis explorata & liquida adprobat, fieri non potest, quin legem Commissoriam pignori adjectam actutum crassæ iniquitatis incuset crimineturque. Sed res sæpissime non adeo clara est, ut nihil dubii sit reliquum. Nam pignus & summa mutuo data hic invicem ponderanda sunt; *comparatio rei & pecuniæ contrahentium arbitrio relinquitur*, atque adeo ea secundum unius cujusque *imaginationem* vel *phantasiam* in rebus *legalem* æstimationem non habentibus admodum discrepat; hinc fit, ut una eademque res alteri magni, alteri vero exigui pretii esse videatur: in rebus igitur *legali* pretio destitutis læsio evanescit, quæ tum demum adest, si *certo* demonstrari potest, rem *tantum omnino* valere. Haud raro evenire solet, ut eidem rei, cui hodie magnum, cras autem vix leve statuatur pretium, & contra. Quomodo, si supponas rem incertæ existimationis, creditorem sub lege commissoria pignus sibi constituentem, in dolo esse dici possit, haud video, licet multi tale quid effutiant deblaterentque. Qui sibi satis cautum esse omni ope nititur, non dolose, sed prudenter agit ac recte. Omnis providus creditor pignus pretio summam mutuo datam excedens merito & juste requirit, ut non solum de sorte, sed & de usuris & aliis incommodis facile inde emergentibus sit securus. Nihil iniquitatis inesse pacto commissorio supra evicimus, licet ejus ope, pecunia creditori debita intra diem præstitutum

tum

tum haud exſoluta, pignus majoris etiam pretii pleno jure adquiratur creditori. Cuilibet enim rerum ſuarum arbitro & domino integrum eſt bona ſua jactare, alteri donare, & cum iis agere pro lubitu. Cur ipſi, ſeposita Lege Romana, non eſſet licitum, etiam in ſui præjudicium alteri fidem ſuam pactione commiſſoria circa pignus adſtringere? In honeſtos profecto creditores valde injurii nobis videntur, qui eos ob pactum commiſſorium defraudationis ac iniquitatis arguunt poſtulantque; cum tamen ii duce rectæ rationis cum debitoribus ſuis ſub dicta lege contraxerint, & eadem varia incommoda arcere voluerint. Nec facile exiſtimandum eſt, aliquem debitorem, niſi ei læva ſit mens, rem *certæ* æſtimationis, quæ ſortem & uſuras pretio manifeſte ſuperat, legi Commiſſoriæ eſſe ſubjecturum, cum nihil hodie ſit facilius, quam rerum *certæ* æſtimationis emtorem vel etiam alium creditorem invenire, qui forte ſub pretio vero pignoris ſibi ſatis cautum putet, nec de lege commiſſoria adjicienda cogitet.

§. XXVI.

Vix intelligentia aſſequimur, quid ſit, cur pacto commiſſorio *lex civilis* adeo repugnet ex hac ſola ratione, quoniam plerumque pignus quantitatem mutui ſua exiſtimatione ſuperet; cum tamen nobis ſatis cognitum ac perſpectum ſit, eandem *æqualitatem rei ac pretii* in aliis negotiis humanis non adeo accurate & ſevere obſervari, ceu *auctiones* quotidie apud nos docent *publicæ*; in quibus res vel liber magni pretii plurimum licitanti pro exiguo vel leviſſimo ſæpius addicitur pretio; ſi nemo adſit, qui plus licitetur. Quis vero eſt,

qui de iniquitate ac defraudatione auctionum ex hac ratione, quia rei auctione venditæ haud verum statuatur pretium, querelas excitet; etiamsi, finita auctione actutum aliquis adsit, qui ultra alterum tantum pro re, beneficio *auctionis* jam vendita offerat, atque adeo, si jus alioqui circa emtionem venditionem receptum sequi vellemus, enormissimam læsionem adesse dici possit; nihilominus tamen res lege *auctionis* levi etiam pretio adquisita, legitime adquisita intelligitur, utut inter omnes constet, rei quæ licet, pretium, longissime superare pecuniam, & rebus pretium magis tumultuarie, quam consulto constitui. Cum itaque lex antiqua & recens desit, quæ rem levissima licitatione nactam licitanti deneget; nullam etiam video rationem sat urgentem, cur legem in odium creditorum sub pacto commissorio contrahentium condiderit *Constantinus M.* qua eorum liquidum creditum haud raro in litem proterve trahitur.

§. XXVII.

Deinde neminem fugit, æqualitatem rei ac pretii pro re vendita dati in ipsa *emtione venditione sub lege de retrovendendo* abscisse & stricte vix attendi, utut reluitioni, tempore, retrovenditioni præscripto, prorsus præterlapso, plane nullus detur locus. Nec ratio tunc valet, emtorem in magno versari lucro, venditorem contra in damno, etsi denegata post præterlapsum tempus retrovenditione, venditor mora sua, quam sæpe non sua malitia sed egestate contrahit, haud leve commissæ reemtionis damnum incurrat & afflictio afflicto videatur addita. Si enim retrovenditio justo tempore non exer-

exerceatur; res ſub lege retrovenditionis vendita, penes emtorem manet *in perpetuum* & venditori in poſterum nullum reliquum eſt jus eam rurſus adipiſcendi, (x) atque adeo id plane *commiſſum* deprehenditur: quamquam rei ſub lege retrovendendi venditæ vix dimidia vel tertia pars *juſti pretii* fuerit ſtatuta. (*) Quis vero prodit mortalium, qui de retrovenditionis ad certum tempus adſtrictæ ac intra id haud uſurpatæ querelas moveat, & emtorem iniquitatis increpat, licet hic, ſi ex vero pronunciandum, ſæpius plus, quam creditor pignoratitius ſit lucratus. Uti nunc Majores noſtri ſub lege commiſſoria res ſuas pignori ſuppoſuerunt; ita & ipſis admodum ſolemne fuit, res ſuas ſub conditione ultra certum tempus retrovendendi aliis vendere, ceu innumera proſtant exempla, ex quibus unum atque alterum etiam hic allegaſſe, vix ingratum erit. In *Corpore Hiſtoriæ medii ævi a* IOANNE GEORG. AB ECCARD *collecto* (y) retrovenditionis quorundam prædiorum ad dies vitæ hunc in modum mentionem animadvertimus factam: *H. Dei gratia Bavariorum Dux pro XX. talentis auri probati datis ex theſauris Eccleſiæ S. Babebergenſis juſſu Swideri ejusdem eccleſiæ ſecundi Episcopi per manum N. Advocati ſui quædam ſui juris prædia N. & N. dicta in pago N. in Comitatu N. comitis ſita cum omnibus eorundem pertinentiis* - - in jus & dominium - - *eccleſiæ Babebergenſis poteſtiva manu tradidit, hac interpoſita*

(x) CARPZOV. P. II. C. I. Def. 8. STRYK *U. Mod. ff.* Tit. d. *Contr. emt.* ſub rubr. de *pacto retrovenditionis* §. 48.

(*) ANT. FABER in Cod. tit. de *Reſcind. Vendit.* def. 29. CARPZ. P. II. c. I. d. I. n. 7. BERGER. *lib. I. Reſp.* 171. n. I.

(y) *Tom. II.* p. 97. n. CVII.

sita ratione, ut si ipse, vel frater ejus aurum æqualis precii supradictæ ecclesiæ restituant, prædicta prædia in suum jus recipiat: sin autem Babebergensis Eccl. - - prædia *omnium remota contradictione & inquietudine* proprietario jure in perpetuum possideat. *Ministeriales tamen ad eadem prædia pertinentes cum bonis ipsorum sibi tantum ad finem vitæ suæ servituros excepit: post finem vero vitæ suæ eosdem Ministeriales* simili potestate, eademque condicione, *qua prædicta prædia - - Babebergensis Ecclesia possideat, anno MLXVI. Indict. III. Id. Nov. Ratisponæ.* Aliam chartam, qua *Gotschalcus de Parkentin*, Præfectus Holsatiæ Novo Monasterio 4. mansos in villa *Halenbecke* anno 1264. sub reservatione *reemtionis* vendidit, in lucem produxit *Perillustris Vir Dn.* DE WESTPHAL, (2) cujus argumentum & hic legere juvabit: *Ad omnium notitiam cupimus pervenire, quod nos quatuor mansos in villa Halenbecke, cum omni jure, sicut ad nos pertinebat, nullo penitus* præter judicium, *ut infra specificabimus, excepto, resignante uxore nostra publice & voluntarie*, cujus dos erat, *& consentientibus fratribus ipsius, nec non & omnibus cohæredibus nostris, vendidimus Ecclesiæ novi Monasterii pro centum marcis denariorum*, reservato nobis jure redimendi dictos mansos infra quatuor annos, *quos si infra vel ex tunc* non redemerimus *memoratæ Ecclesiæ* jure hereditario *remanebunt*. Neque nos impransos dimittit SCHANNAT, qui (*a*) in lucem protrusit chartam *Bertboi II. Abb. Fuldensis* d. anno 1269. qua *Fridericus*, miles *de Slitese* & ejusdem uxor Hildegundis certos reditus novo clan-

(2) In *Monumentis ineditis Rer. German. Tom. II.* p. 46.
(*a*) In *Probationibus Diœcesis et Hierarchiæ Fuldensis*, n. 73. p. 286.

claustro in *Blanckenowe* liberaliter ac devote dederunt, *tali tamen interposita conditione*, ut si provocata Cunigundus relicta, aut sui pueri *infra terminum X. annorum* pro XL. marcis argenti reemere decreverint reditus prædictos, dictum claustrum argento recepto, reditus ipsos, cessante contradictione qualibet, reddet ipsis, *quod si facere non curaverint*, præfatum claustrum sæpe dictos reditus de nostra permissione *jure proprietatis in perpetuum possidebit.* Opportune & in manus hic incidit charta, eaque nuper demum a Viro Summo, *Perillustri* DE WESTPHAL (*b*) doctiori cum orbe liberali manu communicata, in qua *Joannes* Comes *Holsatiæ* anno 1334. vendidit Novo monasterio censum, qui dicitur *Grevenscath* in parochia *Bredenberge* pro 300. marc. eidem concedit plenam exemtionem omnium onerum, salvo tamen *jure reluitionis.* Verba dictæ chartæ huc spectantia ita concepta leguntur: *Nihilominus tamen ex favore speciali prædicti Præpositus & Conventus annuendo consentiunt, ut nos vel heredes nostri nulli alteri permittentes, sed ad usus nostros proprios dictum censum nostrum* infra decem annos *a dato præsentium*, quandocunque conveniens nobis fuerit, reemere *ab ipsis poterimus pro pecunia ante dicta.* Quodsi non fecerimus, *sine omni impetitione nostra & heredum nostrorum, sæpedictis Præposito & Conventui eadem parochia* in perpetuum libera *permanebit.* Et in CHRONICO SCHWARZACENSI (*c*) Walterus III. hujus nominis & tum XXII. Abbas, qui anno 1354. ordinatus & anno 1366. obiit, vendebat seu oppignorabat sylvam

den

(*b*) *Tom II Monument. inedit. Rerum German* p. 118.
(*c*) Apud *Perillustr.* DE LVDEWIG *S. R. Germ. in primis Bambergensium Tom. II.* p. 28.

den Lichtenwald Gotfrido de Weipfeld cum omnibus ſuis attinentiis & juribus - pro LXIV. talentis Halenſibus, ea conditione, ut ſi intra terminum *quinque annorum* prædicta ſilva redimeretur, pro ſumma ſuperius notata, omne jus prædictæ ſilvæ rediret ad monaſterium vel eccleſiam Schwarzacenſem. Hac ratione majores noſtri ſub lege retrovenditionis emtiones venditiones inierunt, & nos hodienum easdem eodem modo celebrare ſolemus; & quanquam prætermiſſo neglectoque a venditore retrovenditionis beneficio, emtio venditio quondam ſub pactione de retrovendendo in perpetuum inconcuſſa maneat; nihilominus tamen in foris noſtris prævaluit ſententia, in contractu emtionis venditionis cum pacto de retrovendendo læſionem ultra dimidium non attendi, atque adeo idem cum læſione etiam enormiſſima ſubſiſtere, nec contractum ideo pro fœneratitio & ſimulato haberi, quod pretium æſtimationem mercis non attingit. (*d*) Si itaque in negotio dicto *læſio ultra dimidium* haud in conſiderationem veniat, cur eam adeo ſevere attendere velint in conſtitutione pignorum cum pacto Commiſſorio conjunctorum, nulla nobis obvia eſt ratio; præſertim, cum nihil facilius ſit, quam pactum circa pignus commiſſorium in locum emtionis cum pacto de retrovendendo ſubſtituere, & hac cautione *Conſtantini M.* prohibitionem elidere vel infirmare. Tale quid & quotidie uſu venire ſolere, experientia teſtatur frequens. Pacti circa pignora commiſſorii prohibitio mihi ſimillima videtur *legi Saxonicæ Electo-*

(*d*) A. FABER ad Cod. Tit. d. *Reſcind. Vendit.* Def. 29. CARPZ. *Part. II. cap. 1. def. 1. n. 7.* BERG. *Part. I. Reſp.* 171. n. 1.

Electorali, qua uxori interdicitur, *geradam* marito in præjudicium *proximæ cognatæ* donare, quam tamen exiguo pretio eidem vendere poteſt. (*e*) Et quantumvis uxorem *ultra dimidium* ex venditione Geradæ forte læſam ex L. II. C. *de Reſcind. Vendit.* agere poſſe exiſtiment; actio tamen contra maritum emtorem inſtituta revera caret effectu, propterea, quod hic conventus facile eligit *ſupplementum pretii*, idemque illud ſibi, tamquam *heredi mobiliari* jure Saxonum deinceps vindicat. (*f*)

§. XXVIII.

Sunt quoque pacta, quorum uſum nihilominus probant fora Germaniæ, etiamſi eorum argumentum ita ſit comparatum, ut debitor, ſi convento tempore promiſſum haud impleat, vel ſummam debitam, aut cenſum minus exſolvat, grande incurrat diſcrimen; quis vero eſt, qui pactiones tales ideo iniquitatis incuſet poſtuletque? v. c. GEWOLDVS (*g*) chartam in lucem edidit, cujus vi debitor *ſervituti obnoxius* reddebatur, ſi *per triennium* annuum Canonem exſolvere negligeret. Litteræ eam in rem conceptæ ita ſe habent: *Comes* Ekkbertus

(*e*) conf. *Ill. Dn.* AD. FRID. GLAFEYS, Conſil. Aul. Reg. Pol. et Elect. Sax. *Grund-Sætze der Bürgerlichen Rechts-Gelehrſamkeit.* CARPZ. *Part. II. Conſt. 13. def. 11. ſq.*

(*f*) BERGERI *Oec. Jur. lib. II. T. II. q. 28. n. 6. p. 278. ſq.*

(*g*) Ad HVNDII *Metropol. Salisb. T. II. p. 222.* Huic chartæ gemina eſt donatio *Gertrudis*, ſororis CAROLI M. d. an. 812. quæ proſtat in LEVCKFELDI *append. II.* ad *Antiq. Pældenſes* p. 244. ubi hæc verba huc faciunt: *Illi vero, qui cenſuales per nos facti ſunt, ſive vir, ſive mulier, quinque denarios in aſſumtione Mariæ ſolvat; et ſi quis per triennium talem cenſum non perſolverit,* QVOTIDIANAE SERVITVTI ET IVRI *ſubjacebit, etc.*

tus *delegavit Fornbacensi cœnobio* (Formbach) *servum suum*, (quem forte sub hac lege manumiserat) *nomine* Gerhoh *eo pacto, ut singulis annis* quinque numos *persolvat, vel*, si tribus continuatim annis *præscriptum tributum reddere omiserit, servituti obnoxius sit, &c.* Aliam eamque notatu dignam nobis sistit P. MEICHELBECKIVS (*h*) in qua, *agente Ottone de Missowe*, ita conventum erat, *ut nisi statuto tempore duo fratres* (Lublino & Nekelon Judæi, Comites Cameræ Ducis Austriæ, *Cammer-Knechte*) *Episcopo Conrado I. Frisingensi ducentas libras argenti puri numerarent, nihil deinceps juris in ea prædia haberent: si vero pecunia illius summam Episcopo exhiberent, in posterum ususfructus ad eos pertineret.* Etsi hæc charta satis ostendit, debitores *usumfructum certorum prædiorum* tunc perdidisse, si stato tempore dicta summa argenti Episcopo ab iisdem haud fuisset exsoluta, nemo tamen ejusmodi obligationem sub *pœna amittendi ususfructus* dixerit iniquam ac irritam. Quilibet solutione promta defugit pœnam, quæ ipsi certo imminet, si in ea moram injustam nectat. Nec desiderantur pacta, quæ debitorem, nisi intra statutum tempus fidem liberaret, *ad duplum* adstringebant, quale exemplum d. anno 1284. nobis etiam subministrat laudatus GEWOLDVS. (*i*) *Ego* Ewerbinus Ederstorfarius mihi *& meis posteris per XXIII. lib. denar. Ratisp. apud Dominos meos* de Osterhoven *Curiam in* Posching *sub scripta conditione* jure hereditario *comparavi, videlicet, ut ipsis annis singulis in Festo beatæ Margarethæ XXXVI. denar. pro censu solvere, vel saltem*

(*h*) *Tom. II. Hist. Frisingens*, p. 47.
(*i*) ad HVNDII *Metrop. Salib. Tom. III.* p. 27.

tem infra octavam ſequentem nullatenus contraditam, quod ſi non fecerim in duplum dictis Dominis me profiteor obligatum *hoc adjecto*, quod ſi eandem curiam vendere decreverim, primo ipſis Dominos meos de Oſterhoven *requirere promiſi ; ſi autem emtionem conducere recuſaverint*, *cuicunque voluero*, *vendere & obligare potero curiam prænotatam.* In hac emtionis venditionis charta emtorem non modo in caſum cenſus ſtato die non ſoluti *ad pœnam dupli ;* ſed & in eventum ulterioris venditionis ad indulgendum prioribus creditoribus *jus protimiſeos* obligatum animadvertimus. Nemo tamen tantum ſibi ſumit, ut hunc contractum ob adjecti *dupli pœnam* iniquitatis inſimulet damnetque, etiamſi emtor forte ob penuriam pecuniæ in dupli incidat pœnam. Cur id, quod in uno negotio admittimus, in altero, v. g. in pacto *commiſſorio circa pignora* reprobamus ? Nulla JCtis alia ſupereſt ratio, quam quod Legislatio Romana olim ita voluerit, quamque ſuperiora tempora etiam apud nos invexerunt non ſecus, ac ſi æquitatem ipſam in Germaniam advenientem comprehendiſſent, utut nubem Romanam pro Junone Germanica, recipiendo ſc. Legem III. C. *de pact. pign.* & rejiciendo pactum *commiſſorium Germanorum* amplexi fuerint. Quodſi Germanorum JCti accuratius expendiſſent cenſum pecuniarium, qui ſtato tempore non repræſentatus alicubi *per ſingulos* dies *duplicabatur*, Germanisque dicebatur *Rutſcher-Zinß ;* (*k*) multo utique mitius cum pactione commiſſoria Germanorum veterum, ſecundum quam pignus

 con-

(*k*) vid. IVS PROV. SAXON. *Lib. art. LIV.* IVS PROV. ALEM. *cap. LXVI.* CZ. *Part. II. Conſt. 38. def. 25. ibid.* GOSWINVS AB ESPACH in Notis ad CARPZ. *cit. def. 25. n. 6. p. 284.*

convento tempore haud redemtum, tamquam pœna conventionalis pro mutuo creditori pleno adquirebatur jure, egiſſent, nec eam ſedibus ſuis invidioſe ejeciſſent. Superiorum ſæculorum Juriſconſulti cogitare omnino debuiſſent, apud Germanos uſu venire, ut obligationes pleræque muniantur *pœnis*, ad quas contrahentes ſe ipſi *pactione expreſſa* adſtrinxerunt, ut jus ſuum ſine judice eo facilius adſequerentur & tædioſas diſceptationes forenſes evitarent. Hinc non ſine ratione dixeris, doctrinam de *pœnis conventionalibus* haud exiguam Germanicæ Jurisprudentiæ conficere partem, eamque plerisque conventionibus Germanorum eſſe familiarem.

§. XXIX.

Demiror, creditori ſub lege commiſſoria in pignore paciſci haud licere, cum tamen debitori integrum ſit ſibi ita proſpicere, ut nomen ipſum poſt exceſſum creditoris ſui, nulla interim facta mutui reſtitutione, plane ſit extinctum pignusque a nexu liberum. Exempli loco adducere juvabit chartam admodum commendabilem, quæ an 1395. conſcripta & a Viro Illuſtr. HENR. CHR. SENCKENBERG (*l*) producta eſt, ubi *Philippus* Dominus in *Falckenſtein* & *Minzenberg* cum *Godofredo* & *Eberhardo* fratribus, Dominis *Eppenſteinenſibus* pactus eſt, ut quarta pars caſtri & opidi *Ortenberg* ſibi nomine quingentorum florenorum ſic pignori eſſet, ut ipſe quidem reditus illius non perciperet, ſed tantum caſtro, urgente neceſſitate uti poſſet & loco annuorum reditum

(*l*) In Diſquiſitione *de Reluitione oppignorati Territorii*, in Adjunctis p. 74. et 75.

tuum *L. florenos* acciperet, reliquis reditibus debitoribus salvis; *Defuncto* autem *creditore*, nomen quingentorum aureorum extinctum & castrum a nexu plane liberum esset. Argumentum chartæ tale pactum clare indicantis hoc est: *Wir* Philipps Herr zu Falckenstein *und zu* Mintzenberg *bekennen - - also als uns die Eteln unsre lieben Neven* Gottfrid *und* Ebirhard *Gebrüdere Herrn zu* Eppinstein *- - versazt han ihres Teiles* ein Vierteile an dem Slosse Ortenberg an Burg und an Stadt *für fünff hundert Gülden Franckfurter Werunge, davon sie uns ierlichen zu Gülden geben sollen* funfzig Gulden Geldes *der egenanten Werungen unse Lebetage. - - Auch ist geredt, wann ader welche Zyt wir* Philipps *Herrn zu* Falckenstein *und zu* Mintzenberg abe geen von Tods wegin, *- - so sall das egenant Vierteile an dem Schlosse Ortenberg - - en und ihren Erben* ledig und lois widder werden vnd verfallen sin *und sollen die fünff hundert Gulden dann auch* qwyd, ledig und lois sin, *und der Brief auch dann tot sin, vnd keine Macht mee han.* Vix miraberis, debitori licuisse ac hodienum licere, ex pacto cum creditore suo cogitate inito sibi magnum lucrum adquirere, & de *pignore* sine restitutione mutui tandem *gratis liberando* pacisci, utut tempus incidere potuerit, quo ipse etiam creditor re sua maxime ad tolerandam vitam indigeat. Ast hæc vix conciliabis cum eo, quod creditori haud hodie licitum sit, pactum commissorium circa pignus valide contrahere, etiamsi olim utrumque licuerit *jure Germanico*, antequam *Justinianeum Jus* in fora nostra penetravit.

§. XXX.

In legem, quæ *pactum commissorium* vetat, sæpissime

impingunt homines, qui non aliqua lucri ſpe, ſed potius procurandæ ſecuritatis crediti ſui cauſa ad illud bona fide ſtipulandum alliciuntur, poſt multum temporis intervallum demum magno cum ſuo damno experientes, tale pactum in pignoribus vetitum eſſe. Hinc experientia docti falſum pronunciamus, *omnes hodie etiam de plebe noſſe*, quod illud interdictum ſit, utut pereximius JCtus noſtræ ætatis nobis contradicat. Cum enim ejusmodi pactio nec juri divino poſitivo, nec naturali adverſa, & ejusdem prohibitio *Jure Civili* demum ſit prodita; magis pro plebe militat ignoratio, quam ſcientia illius; ſecus autem merito ſentiendum eſt de iis, quos tum aliena tum ſua pericula adeo fecerunt cautos, ut nunc indolem ac naturam *pacti commiſſorii* rectius intelligant defugiantque. Si hi negotiis rerum civilium penitius perſpectis ac exploratis omnino ſatius ducunt, *pacto commiſſorio* circa pignus plane non uti, atque potius in ejusdem locum ſurrogare emtionem venditionem *ſub pacto de retrovendendo* ad breve tempus initam, qua reemtione intra præſtitutum terminum haud facta, eundem finem peræque adipiſcuntur, quem per pactum commiſſorium, ſi huic locus eſſet datus, fuiſſent nacti. Unde eſt, quod *Lex III. C. d. pact. pignor* apud *cautiores* revera careat effectu, utpote qui facillime contractum *alium* eligunt & hac ratione *finem legis* deſtruunt; *incautos* vero & Juris Civilis adhuc ignaros interdum in dictam legem impingere inficiari nolo, ſed & hos tandem diſpendio ſuo diſcere multo cautius mercari, confiteri cogor. Proinde vix unus atque alter tam vecors erit, ut pactum commiſſorium pignoris conſtitutioni adjicere ſerio ſtatuat, aliquid inde lucri capturus, quod

ope

ope alius contractus certius ac largius obtinere potest. Ex his, puto, patet, Legislatores Romanos eo, quod Legem Commissoriam in pignoribus e foro sustulerint, non impedivisse, quominus is, qui alterius pecunia indiget, res suas, *etiamsi pretiosas*, interdum pro *modica* pecuniæ summa in alterum transferre obligetur. Quam ob rem multo prudentius esset, legem commissoriam *aperte* in foris nostris admittere, eamque probare, quam ejus interdictione occasionem præbere eam *sub alio nomine* revera frequentius exercendi.

§. XXXI.

Jura permittunt alioquin, ut partes in pleniorem contractuum securitatem loco *pœnæ conventionalis* pignus certum sibi invicem constituant & apud tertium deponant, quod postea is, qui pactioni contraivit, perdit, atque ei, qui illa stetit, plene adquiritur. (m) Huic itaque pignus sine ullo pretio cedit, atque ille id tamquam *pœnam conventionalem* amittit; nemo tamen est, qui pignoris dispendium, quod contra promissa faciens patitur, deploret criminetur que, vel talem pœnam conventionalem improbet. Neque injuria, nam damnum, quod quis sua culpa sentit, sentire non videtur. Si quis nunc & hæc paullo attentius consideret, vix sufficientem videbit rationem, cur JCtorum animus ad commiserationem adeo compositus ac pronus conspiciatur erga debitorem, cujus pignus dicitur *commissum*, si justo tempore mutuum haud exsolvat, atque adeo pignus reluat. Quid enim impedit, quominus statuamus, debitorem, qui

(m) vid. chart. in MEICHELB. *Hist. Frising.* p. 561.

qui convento die pecuniam mutuam restituendo pignus haud liberat, hoc in solutum dare cogi, atque quantitatem debitum ac usuras excedentem loco *pœnæ conventionalis tacitæ* cedere creditori. Quodsi *pœnam conventionalem*, uti fit, in aliis contractibus admittimus; quid est ergo, cur adeo eam in contractu pignoratitio admittere repugnemus?

§. XXXII.

Pactum commissorium nec *statuto* nec *consuetudine* approbari posse, ajunt nonnulli apud LAUTERBACHIUM *ad. ff. Tit. d. pignorat. act.* quorum sententiæ autem adstipulari eo magis dubito, quo certius atque expeditius est, omne *statutum* & *consuetudinem*, si modo legi divinæ positivæ aut naturali non repugnet, valere; ast pactum commissorium legi divinæ nullo modo contrariari, supra §. 2. clare ostensum est; Ergo nihil obstat, quo minus illud in fora Germanorum vel *statuto* vel *consuetudine* rursus recipi ac introduci possit, proscripta *lege III. C. de pact. pignor.* quæ post adoptionem Juris Justinianei in foris Germaniæ pactionem commissoriam in pignoribus, alioquin usu valentem, sensim abrogavit & inter actus vetitos retulit. Quare & nos alit spes, futurum, ut Juris Germanici usus circa pactum commissorium tandem aliquando rursus introducatur & in usum pristinum more majorum revocetur. Neque huic mutationi refragabitur *Ordinatio Imperii Politica* d. anno 1577. ad §. 17. supra adducta, in qua *Tit. XX.* von Juden §. fin. diserte provisum & adjectum legimus: *Doch soll hierdurch denen Churfürsten und Stænden an Ihren von uns habenden Kayserl. Regalien, Privilegien und zustehenden* Gerechtigkeiten Ordnungen zumachen

nichts

nichts præjudiciret oder benommen, sondern ihnen vorbehalten seyn. Ex qua provisione Legislatoria facile intelligi potest, Ordinibus Imperii omnino adhuc integrum esse alias ordinationes in regionibus suis publicare, etiam *Ordinationi illi Politicæ Imperii* plane adversas. *Add.* THOMASII disp. *de Statuum Imperii potestate Legislatoria contra jus commune.* Quæ cum ita sint, nihil legislatoribus nostris obstat, quo minus Pactum Commissorium circa pignora a majoribus nostris frequentius usurpatum custoditumque rursum adoptent, approbent & colant, atque adeo vestigia majorum sequantur.

§. XXXIII.

Uti enim nimis grande odium erga creditores & profusa propensio in debitores, vel intempestiva misericordia in hos, & invidia in illos in caussa esse videntur, ut instituta majorum nostrorum pactum commissorium in pignoribus manifesto adprobantia per *Legem III. C. d. pact. pignor.* jam diu explosa animadvertamus; ita & malitiosis debitorum multorum defraudationibus in dies mirum in modum crescentibus, futurum speramus, ut creditoribus *tutiora promtioraque* remedia, & inter ea etiam *pactum commissorium* suppeditentur, ne fraudibus & machinationibus debitorum suorum adeo facile se expositos ac relictos sentiant. Nulla superest causa, cur adeo benignos erga debitores nos promiscue exhibeamus, eorumque ingenio ad devorandas aliorum opes valde proclivi temere indulgeamus. Nam haud exiguus eorum numerus nobis hodie versatur ante oculos, qui licet jam majori oppressi sint ære alieno, quam umquam dissolvere queunt; nihilominus tamen omnes ingenii animique nervos eo intendunt, ut quibusvis arti-

bus & fallaciis ab aliis pecuniam ſtrenue & intrepide ſumant mutuam, vel ad verſuram magno etiam damno faciendam nanciſcantur, haud expendentes, verſura ſæpenumero iterata tantum æs alienum ſenſim conflari, ut eidem diſſolvendo facultates neutiquam tandem ſufficiant, ſed bonis & honeſtis creditoribus duntaxat triſte ſuæ ſortis ac uſurarum relinquatur deſiderium. Neque minor eſt eorum numerus, qui ſub ſpecie prægrandis mercaturæ & diffuſæ negotiationis multas merces ære aliunde ſumto, vel fide de pretio habita coemunt, & deinde pecunia ex mercibus heic ac illic divenditis redacta non, uti par eſt, ad expediendum nomen, fidemque, quam de ære vel pretio proxima die disſolvendo ſancte dederant, liberandam utuntur, ſed ejus ope lautius ac ſumptuoſius in diem vivunt, nec profuſæ in ædificiis, hortis, convictibus & apparatibus luxuriæ modum norunt, nec inveniunt terminum, vix unum atque alterum diem abire ægerrime patientes, quo minus liberaliter domum ſuam hujus vel illius ordinis homines ineptæ oſtentationis gratia invitent, quos delicatioribus ac pretioſioribus cibis ac vinis curant. Numquam ſane deſunt homines, qui alienum cibum, ſubinde vel, ſi licet, quotidie rodunt, & tamquam canes venatici de odore opiparas cœnas & lauta unctioraque convivia indagant, ad eaque quaſi invitati accedunt, parum de cætero curæ habentes, etiamſi in oculos incurrat, ſupra vires patrimonii vel redituum ſumptus fieri pluſque intra unius menſis intercapedinem conſumi, quam eſt in facultatibus & annuis proventibus, atque adeo aliorum pecuniam ſimul devorari. Et hac ratione multos famelicos multorum patrimonia deglutire videmus ſæpe taciturni. Apud ATHENIENSES, ſi quem lautius vivere

vere & menſas conquiſitioribus epulis conſtruere videbant, (nam & ibi paucis dabatur dapibus menſas ornare inemtis,) quam cenſus & negotiatio forſitan ſuſtinere poſſet, illum ad *judicium Areopagitarum*, quos SOLON primus conſtituerat, citabant, ad reddendam ſumptuum ſuſpectorum rationem. Quodſi idem judicium omni affectione intactum, aut majus apud Germanos hodie lege vel uſu quoque invectum eſſet, haud tam multæ opulentæ familiæ ſtudio magnificentiæ ineptæ prolaberentur in luxum & dein paupertatem: nec tam horrendus exiſteret numerus nequiſſimorum debitorum, qui tam alienas quam ſuas res turpiſſime decoquerent & creditores ad incitas redigerent. Uſitatæ cautiones, quibus alioquin creditores ſibi de credito ſuo proſpiciebant, hominum perfidiæ cohibendæ vel evitandæ hodie neutiquam ſufficiunt. Opinione citius accidit, ut cum diligentiſſime tibi caviſſe exiſtimaveris, nihilominus te fraudibus deceptum ſentias, ſecundum illud PLAVTINVM:

Qui cavet ne decipiatur, vix cavet, etiam cum cavet,
Etiam cum caviſſe ratus eſt, ſæpe is cautor captus eſt.

§. XXXIIII.

Et hæc ſunt, quæ de pacto commiſſorio in pignoribus in fora Germaniæ rurſus invehendo commentari volui. Si ea tibi diſplliceant, haud ægre feram; nemini enim ea obtrudo. Neque neſcius ſum, hujus pacti, etiamſi id olim ſancte coluerint cuſtodiverintque Germani, introductionem hodie vnice ſpectare ad legiſlatoriam poteſtatem, quæ nec mihi, nec tibi forte competit. Interim tibi haud grave erit, me argumenta pro ejuſdem nova adoptione maxime facientia in præſenti protuliſſe, eaque ſapientiorum & prudentiorum judicio ſubjicere ac relinquere voluiſſe.

APPENDIX,

Ad §. XXII. (lit. p.) pag. 39. & 40. ſpectans,

QVA NONNVLLA EXEMPLA OBLIGATIONIS SVB POENA IMPERIALIS AC ECCLESIASTICI BANNI QVONDAM CONTRACTAE SISTVNTVR.

§. I.

QVANTVMVIS Vir eximie doctus, mihique amiciſſimus, Dn. Dr. CHRIST. HENR. ECKHARDVS, *Jenenſ. Societatis latinæ Ephorus*, in diſſertatione ſua ad §. XXII. *lit. p.* a nobis ſupra citata *Obligationem ſub pœna Banni Imperialis ac Eccleſiaſtici* appoſite juxta & eleganter peroraverit, atque ad fundamenta ſua genuina ſolide revocaverit; eam tamen *duobus* ſaltem *exemplis* §. XIX. & XX. brevitatis cauſa illuſtratum ivit. Proinde neque is pro ſuo in me favore, neque alii mihi ſiniſtre interpretabuntur, ſi & ego nonnullorum exemplorum copiam hic fecero, thema a V. C. Dn. ECKHARDO præclare elaboratum probe illuſtrantium.

§. II.

Primum locum occupet exemplum obligationis ſub pœna *proſcriptionis*, ſeu *Banni Imperialis* (*Reichs-Acht*) animo deliberato & conſenſu *Regio* contractæ adprobatæque. Id eo magis noſtram meretur attentionem, quo rarius ſimile quid nobis occurrit. RVDOLPHI I. *Imp.* diploma, quo compoſitionem inter *Ludovicum* Com. Palat. Rheni Ducem Bavariæ atque *Henricum* Ducem Bavariæ, *fratres* de Principatibus hereditariis, eorumque juribus, hucusque valde diſputatis apud *Vilshoſium* in

Bava-

Bavaria initam, anno 1281. ratam habuit ac confirmavit, hac etiam obligatione ſub metu *proſcriptionis* præter alias egregie ornatum munitumque animadvertimus: *Et ſi, quod abſit, eorum aliquis* (i. e. Ludovicus & Henricus, Duces Bavariæ) *contra præmiſſa veniret* proſcriptionis pœnam, *quam voluntarie de conſenſu* Regio *ſuſceperunt in ſe*, incident ipſo facto & pro proſcripto, & tamquam proſcriptus a nobis & Imperio *quilibet reputari: In quarum ſcilicet confirmationis* & pœnæ proſcriptionis *in caſu præmiſſo teſtimonium ſigilla venerabilium W. Patavienſis, & H. Ratisponenſis Epiſcoporum & prædictorum L. & H. Ducum Bavariæ una cum noſtra præſentibus ſunt adpenſa.* (*a*) Si igitur Imperii Principes, qui jus ſuffragii circa electionem Imp. *Rudolphi I.* exercuere, pœnæ *proſcriptionis* ſeu *Banni Imperialis* ſemetipſos, conſentiente ac confirmante Imperatore ſubjecerunt; nullus dubito, quin ejusmodi obligatio tunc temporis fuerit valida, & legibus conveniens.

§. III.

Banni *Eccleſiaſtici* exempla multo frequentiora ſunt, quam *Imperialis*, quippe illa & *extra Germaniam* minime deſiderantur, uti antiqua monumenta evincunt. P. Comes *Nivernenſis* jura & privilegia Burgenſibus *Altiſiodori* anno 1194. concedens, eam ſibimet ipſe legem ſcripſerat, ut Papa & alii Epiſcopi, ſi a conventione ſua cum dictis *Altiſiodorenſibus* facta reſiliret, vel eam infringere violareque auderet, *excommunicationis ſententiam* in eum expedirent pronunciarentque. Dicta privilegia & jura

(*a*) Integrum diploma proſtat in GEWOLDI *Antitheſ.* ad M. FREHERUM; TOLNERI *Cod. Dipl Palat n. CXII. p. 78.* et in LÜNIGII *Reichs - Arch. Cont. II.* P. Spec. 4. *Abtheil. erſt. abſ. vom* Hauſe Pfalz und Bayern, p. 131.

in lucem protrusit *magnus Vir* STEPHANUS BALUZIUS, (b) in quibus se ad pœnam *Excommunicationis* ita adstrictum devinctumque voluit *P. Comes*, si conventionem minus adimpleret: *Rogavi præterea* Dominum Papam & Dominum Senonensem, & Altisiodorensem, Lingonensem, AEduensem, Nivernensem Episcopos, *quod si successores mei, vel ego ab his conventionibus resilire, vel eas infringere aut violare præsumserint, ipsi in me & successores meos & terram meam* sententiam Excommunicationis *imponant, nec eam resolvant, donec Burgensibus plenarie fuerit satisfactum quicquid injuriose contra has consuetudines fuerit irrogatum.* Et hac pœna conventionali promissionem de non gravandis hominibus suis *Altisiodorensibus* tam in civitate, quam in suburbiis civitatis & in Burgo *S. Gervasii* morantibus communiebat *Comes Nivernensis*, licet ejus custodiam jam jurejurando confirmasset.

§. IIII.

Huic chartæ alias in *Belgio* conscriptas adjungimus, quæ eamdem obligationem sub pœna *Ecclesiastici Banni* complectuntur, inter quas est Instrumentum *Fernandi, Flandriæ & Hannoniæ* Comitis & *Joannæ* Comitissæ, in qua, ut Dominus *Comes* captivitate liberaretur, non solum *Regi Galliæ Ludovico VIII.* anno 1225. ad grandes pecuniarum summas se adstrinxerunt, sed &, si pactionem cum Rege factam aliquo modo transilirent, pœnam *Excommunicationis* in se susceperunt, constitutis simul etiam *Episcopis*, qui *Fulmen Banni* in eos vibrarent. Instrumentum eam in rem prudenter conscriptum idem Vir Summus BALUZIUS (c) in lucem produxit, cujus argu-

(b) Lib. VII. *Miscell.* p. 329. (c) Lib. VII. *Miscell.* p. 252.

argumentum, in quantum huc spectat, & hic legisse, haud grave erit: *Nos* Fernandus Flandriæ & Hanoniæ Comes & Joanna Comitissa) *tenemur Domino* Regi *tradere literas Domini* Papæ *continentes, quod si ego* Comes *vel* Comitissa *resileremus de Conventionibus firmatis inter Dominum Regem ex una parte, & nos ex altera parte, sicut in litteris ex utraque parte - - continetur, Archi-Episcopus* Remensis & *Episcopus* Silvanectensis *& eorum successores* infra quadraginta dies *postquam ex parte Domini Regis fuerint super hoc requisiti per literas aut nuntium Dominum Regis promulgarent auctoritate Domini* Papæ (*d*) sententiam Excommunicationis in nos & omnes coadjutores & fautores nostros *& sententiam interdicti in terram nostram & terras coadjutorum & fautorum nostrorum & illas sententias tenerent & facerent teneri sine relaxare, quousque id esset emendatum* AD IVDICIVM PARIVM FRANCIAE. Et hæc cautio ac obligatio iisdem verbis in charta *Ludovici VIII. Reg. Galliæ* d. anno 1226. iteratur, quam quoque edidit BALVZIVS. (*e*) Cum, *Fernando* Flandriæ Comite placide defuncto, ejus vidua *Joanna* sibi virum nobilem *Thomam de Sabaudia* matrimonii lege adjungeret, novellumque maritum, tamquam *hominem ligium* Regi *Galliæ* ob feuda *Flandrica* anno 1237. demisse offerret; ejus desiderio quidem annuebat Rex, ast novus *Vasallus* antecessoris sui obligationem, de qua proxime mentio facta est, in se suscipere obligabatur. Cui mandato novellus maritus etiam in hunc modum satisfecit: *Ego* Thomas *Comes & ego* Joanna *Comitissa tenemur*

(*d*) Litteræ *Pontificis Summi* d. anno 1224. leguntur quoque in BALVZII *Miscell. lib. VII.* p. 254.

(*e*) *Miscell. lib. VII.* p. 259.

nemur tradere Domino Regi literas Domini Papæ *continentes*, *quod ſi ego* Comes *vel ego* Comitiſſa *vel ſucceſſores in Comitatu* Flandriæ *reſilerenus*, *quod abſit*, *de Conventionibus firmatis inter Dominum* Regem ex una parte, & nos ex altera parte, *Laudenſis & Silvanectenſis Epiſcopi & eorum ſucceſſores* infra quadraginta dies, *poſtquam ex parte Domini* Regis *fuerint ſuper hoc requiſiti per literas aut nuntium Dominum Regis promulgarent auctoritate* Domini Papæ ſententiam Excommunicationis *in nos & omnes coadjutores & fautores noſtros &* ſententiam interdicti *in terram noſtram & terras adjutorum & fautorum noſtrorum & illas ſententias tenerent*, *& facerent teneri ſine relaxare*, *quousque id eſſet emendatum* AD IVDICIVM PARIVM FRANCIAE. (*f*) Ad hanc pœnam conventionalem ſe quoque obſtringere tenebatur *Gillelmus de Dampetra*, heres Comitatus *Flandriæ*, ceu teſtatur charta anno 1246. conſcripta. (*g*) Ex frequentiori iteratione obligationis ſub pœna *Banni Eccleſiaſtici* abunde liquet, eam non fugitivo, ſed meditabundo & probe deliberato animo fuiſſe adjectam, & per eam magnum robur pactionibus conciliatum.

§. V.

Nec nobis deſunt in *Germania* noſtra exempla, quæ *obligationem ſub pœna excommunicationis* ſubinde contractam fuiſſe, ſatis declarant. E. gr. *Capitulo Batavienſi* ad inopiam paene anno 1261. adacto, *Canonici* ſtipendium vacantium præbendarum *in quinquennium* vendiderunt, ſed id *ſub pœna Excommunicationis*, niſi hanc ſtipulationem recte obſervarent, prout verba chartæ deſuper exaratæ habent: *Et ſic commune negotium communi conſilio pertractantes*

(*f*) vid. BALVZII *lib. VII. Miſcell.* p. 270. (*g*) Ibid. p. 275.

stantes in hoc jam dudum, hoc est ante tres annos convenimus concorditer & de consilio Domini nostri Ottonis venerabilis Episcopi Pataviensis *statuimus in virtute* Sanctæ Obedientiæ & sub pœna Excommunicationis *& juramento, a nobis & nostris successoribus firmiter observari*, ut ad quinquennium, *cujus anni duo sunt elapsi, & adhuc restant tres*, præbendalis stipendii *tantum* vacantium præbendarum & vacare incipientium *vendentes, hoc adjecto, ut ementibus cum omni integritate omnia præbendæ accessoria, quocunque censeantur nomine, ubicunque locorum fuerint*, tanquam uni præsenti Canonicorum, excepto duntaxat Canonicæ dignitatis consortio, *ministrentur*. (*b*) Incidit nuper in manus meas exemplum litterarum, quibus controversia, quæ diu inter *Magdeburgensem* & *Halberstadiensem* Ecclesias fuit agitata de possessione castri & opidi *Wegeleben* anno 1316. ita composita cognoscitur, ut *Halberstadienses* Magdeburgensibus exsolverent *mille marcas* argenti Stendaliensis, ac, donec illa pecunia solveretur, Magdeburgenses castrum *Langenstein* in pignus acciperent. Præterea etiam Halberstadienses *Magdeburgensibus* resignabant dominium castri, opidi & villæ *Frideberg* cum toto Comitatu *Hasegau*, qui tunc *Fridberg* audiebat, item medium fori *Kœnigsweg*, & castrum & opidum in *Nebera*. Licet hujus compositionis formula sit longiuscula, ob varias tamen cautelas, v. c. utriusque partis pœnam *Excommunicationis* atque *suspensionis divinorum*, itemque ob reciprocum obstagium lectu dignissima existimatur, quæ & huic opusculo intexatur, præsertim, cum adhuc sit valde dubium, an alicubi edita prostet integra. *Albertus Dei gratia Halberstadiensis Ecclesiæ*

K

clesiæ Episcopus, Henricus Præpositus, Fridericus, Decanus totumque ejusdem Ecclesiæ Capitulum universis Christi fidelibus præsentia visuris seu audituris Salutem in filio Virginis gloriosæ. Ad notitiam omnium, quorum interest, tenore præsentium cupimus pervenire, quod olim Reverendus Pater Dominus Burchardus AEpiscopus Magdeburgensis *asserens, castrum & opidum in* Wegeleve *cum omnibus eorum pertinentiis, quorum possessionem Ecclesia Halberstadiensis habebat, ad se & Magdeburgensem Ecclesiam pertinere, super vendicandis & revocandis eisdem nobis movit nomine Ecclesiæ suæ per multa tempora quæstionem & super restitutione eorundem sibi facienda impetratis quibusdam a* Sede Apostolica *literis gratiosis diutius nobiscum super præmissis in judicio contendebat. Tandem ad Dei beneplacitum, qui pacis est autor, quæstionis hujus & commotionis dissensio extitit per viros idoneos utriusque partis amicos pacis & justitiæ Zelatores juxta formam infra scriptam pacifice & amicabiliter reformata. Ita videlicet, quod pro quæstione & dissessione hujusmodi sopiendis dicto Domino Archi-Episcopo & suæ Ecclesiæ supra dictis nos & Ecclesia nostra Halberstadiensis dabimus & solvemus* mille marcas Stendaliensis argenti in civitate Magdeburg in terminis infra scriptis, *scilicet in festo Nativitatis Domini proxime affuturo* quingentas marcas, *residuas vero* quingentas *in festo Joannis Baptistæ proxime subsequenti, his conditionibus & pactis adjectis, quod si in primo termino fuerit in toto vel in parte* in quingentarum marcarum *solutione cessatum, si hanc summam pecuniæ a creditoribus recipi contigerit* sub usuris; *singulis septimanis* super singulis sex marcis summæ prædictæ non solutæ in toto vel in parte unus loco nomineque usurarum *usque ad festum S. Joannis Baptistæ tunc proximum debebit accrescere ad debitum*

bitum ſupra dictum. Similiter ſi in feſto S. Joannis Bapti-ſtæ de ſumma quingentarum marcarum *reſidua in toto vel in parte non fuerit ſatisfactum, eodem modo usque ad feſtum nativitatis Domini deinde proxime ſecuturum ſuper ſingulis ſex marcis totius pecuniæ ſolvendæ aut partis pro rata ſin-gulis ſeptimanis* unus loco uſurarum *accreſcit, ſicut de aliis ſuperius eſt expreſſum. Pro quibus quidem mille mar-cis Domino Archi-Epiſcopo & Eccleſiæ ſuæ in præfatis ter-minis perſolvendis ac etiam uſuris, ſi quæ ſuper creverint, ut eſt dictum, caſtrum noſtrum* Langenſtein *ſibi & eccleſiæ ſuæ* nomine pignoris obligavimus, & tradidimus obliga-tum, *ita quod ejusdem caſtri cuſtodia* honeſtis militibus Hermanno *de Wederden, dicto* de Warmsdorff *&* Her-manno *filio ejus medio tempore ad manus Domini AEpiſcopi & Eccleſiæ ſuæ committatur, ſic quod iidem* milites *ipſum caſtrum nobis & eccleſiæ noſtræ ſine qualibet difficultate re-ſtituent, cum de debito & uſuris, ſi forte contractæ fuerint, plenarie fuerit ſatisfactum; Et nos ac Capitulum noſtrum* durante impignorationis caſtri tempore *cuſtodibus ejus-dem impenſas debebimus procurare: finito autem obligationis termino, ſi Dominus AEpiſcopus & Eccleſia ſua caſtrum fina-liter obtinerent, ex tunc nos & Capitulum noſtrum certos reditus,* ſc. quinquaginta marcarum Stendalienſis argenti *ad ſuſtentandum caſtrum tenebimur aſſignare pro expenſis, quæ in caſtro incubuerint facienda,* & ipſum caſtrum, ſi prædicta pecunia cum uſuris accreſcentibus non fuerit in dictis duobus terminis perſoluta ad Dominum AEpis-

quicunque per excogitatam malitiam nomine nostro aut pro Ecclesiæ nostræ commodo prædictum castrum Langenstein *taliter, ut præmittitur*, pignori obligatum *injuriose caperet, occuparet aut detineret in præjudicium Domini AEpiscopi & Capituli Magdeburgensis prædictorum ex tunc* octo de Canonicis nostræ Ecclesiæ Halberstadiensis, *quos ipse Dominus* Archiepiscopus *duxerit nominandos infra mensem a tempore monitionis factæ civitatem Magdeburgensem intrabunt post factam hujusmodi monitionem ibidem continuo permansuri* quousque debitum, *de quo præmittitur*, taliter sit solutum; *ita tamen quod, postquam prædicti* octo Canonici se receperint ad jacendum, *seu manendum in civitate* Magdeburg, *& ibidem per dimidium annum moram traxerint, si post lapsum* dimidii anni *hujusmodi pecunia infra terminum prædictum non fuerit soluta præfati octo* Canonici Excommunicationis & Capitulum nostræ Ecclesiæ Halberstadiensis suspensionis divinorum sententias *a prædicto Domino AEpiscopo Magdeburgensi in ipsos prolatas & per* prorogationem JCtionis *Domini AEpiscopi, cui* ipsi Canonici nostri sponte de nostro sc. Halberstadiensis Episcopi consensu se submittent voluntarie *acceptatas debent incurrere ipso facto, & usque ad satisfactionem debitam prædictis sententiis subjacere. Easdem etiam* Excommunicationis & suspensionis sententias, *ut prædictum est, incurrent, si se infra præfatum mensem post monitionem factam in civitate* Magdeburg *non receperint ad jacendum. Si vero secundum formam præscriptam culpa aut malitia Domini AEpiscopi & Capituli Magdeburgensis prædictorum castrum* Langenstein *antedictum, postquam ejus custodiæ præsentatum fuerit, capi, occupari, detineri aut amitti contingat, intuitu utilitatis seu commodi. Domini AEpiscopi memorati ex tunc* octo de Canonicis Magdebur-

burgensis Ecclesiæ, *quos nos* Episcopus Halberstadiensis & Capitulum nostrum *duxerimus nominandos infra mensem a tempore requisitionis nostræ Civitatem* Halberstad *intrabunt, ibidem tamdiu permansuri continuo, donec prædictum castrum nobis & Ecclesiæ nostræ fuerit libere restitutum. Et si prædicti* Canonici, jacendo Halberstadii in obstagio per dimidium annum, *ibidem manserint non facta restitutione castri supra dicti ex tunc vice versa iidem* Canonici octo Excommunicationis & Capitulum *dictæ* Magdeburgensis Ecclesiæ suspensionis divinorum sententias *per nos in ipsos ex prorogatione JCtionis prolatas, ad quas* de consensu Domini AEpiscopi se sponte adstrinxerunt, *incident ipso facto, & prædictis sententiis tamdiu subjacebunt, donec ejusdem castri restitutio nobis & ecclesiæ nostræ facta fuerit cum effectu & eandem coercitionem* Excommunicationis & Suspensionis per prorogationem JCtionis *contra hos* octo Canonicos Magdeburgenses *habebimus, si infra mensem post monitionem nostram se* Halberstadium non receperint ad jacen. *Si vero sæpedictum castrum* Langenstein eventu fortuito & inopinate *sub custodia Domini AEpiscopi perditum fuerit a præfato debito nos & Ecclesia nostra erimus liberati ; ita tamen, quod pro recuperatione ipsius castri nobis mutuo ad invicem pro posse nostro debimus fideliter suffragari, & si recuperatum fuerit, Dominus AEpiscopus ipsum recipiet & retinebit in pignore, donec sibi & Ecclesiæ suæ fuerit de debito plenarie satisfactum sub conditionibus & pacis, quæ superius sunt*

castri opidi et villæ Vredebergæ *cum omnibus suis pertinentiis tam in villa quam in campis agris, nemoribus pascuis, pratis et quocunque nomine alio censeantur: Nec non octo vinearum et pomeriorum, quæ Nobiles Viri* Wernherus *et fratres suus dicti* de H. damersleven *a nobis et Ecclesia nostra in feudo tenent, nec non* Comitum *in* Hosegowe, *quæ nunc* Vredeberg *nuncupatur, cum omnibus suis finibus, iuribus, iurisdictionibus ac districtibus, quam* Illustris Princeps Dominus Marchio Misnensis *habet seu habere debet a nobis et Ecclesia nostra* titulo feudali. *Præterea et* hominum utriusque sexus Litonicæ *aut* servilis conditionis, *quos Comes* de Mansfeld *in dicta* Comitia Hosegowe *sive* Vredebergæ *commorantium tenet et habet a nobis ac medietatem fori* Kœnigswick *et castri et opidi in* Nevere *cum omnibus iuribus et pertinentiis eorundem et villarum, quæ* Eghene *dicuntur, Domino* Borchardo AEpiscopo *suisque successoribus et Ecclesiæ* Magdeburgensi *libere donamus et conferimus per præsentes, ita quod Dominus AEpiscopus et Ecclesia sua Magdeburgensis prædictorum omnium proprietatem et dominium perpetuis debeat temporibus obtinere. Promittimus etiam fideliter per hac scripta, quod de universis proprietatibus supra dictis per nos Domino AEpiscopo et Ecclesiæ suæ donatis* Warandiam legitimam et pacificam, *prout de iure fieri debuerit, faciemus et facimus pro præsentes* secundum bonam terræ consuetudinem approbatam, *quam si forte de* Comitia in Hosegowe *seu* Vredeborck *ad plenum facere non possemus, proprietatem aliam loci alterius pro ea dabimus eisdem infra tres menses æque bonam, postquam de hoc fuerimus requisiti. Etsi de hac æquivalentia controversia fuerit, stabimus hinc inde arbitrio duorum proborum virorum ad hoc eligendorum* per Dominum AEpiscopum et nos communiter *in hoc facto. Et si tales non possent concordare infra mensem ex tunc* tertium arbitrum superiorem *ex utraque parte communiter et concorditer eligemus infra mensem proxime subsequentem, qui secundum assertionem et formam placitorum prædictum negotium infra tertium mensem diffiniat et decidat. Et si nos et Dominus AEpiscopus inveniuntur discordes* in superiori arbitrio eligendo, *ex tunc nos Episcopus Halberstadiensis intrabimus* Osterwich ad jacendum. *Dominus vero Archiepiscopus recipiet se* ad faciendum obstagium in castro *oppidi sui sc. in Salina* Elmene *donec in uno et tertio arbitro ambo fuerimus concordati. Si vero, quod absit,* unus nostrum pronunciationi per arbitros *aut* per arbitrum superiorem factæ *stare nollet, pertinaciter ac contumaciter id recusans; ex tunc si Nos Episcopus Halberstadiensis effemus*

mus in contumatia et in culpa Quedlinborch *debebimus intrare ad iacendum continuo in obstagio, ut est moris*, donec pronunciationem arbitrii approbemus. *Si vero Dominus Archi-Episcopus* pronunciationi *contradiceret et* arbitrium *nollet acceptare*, Strasforde *intrare debebit ad iacendum continuo mansurus ibidem quousque arbitrium et promulgationem eiusdem observare decreverit cum effectu. Si vero contradicens* arbitrio promulgato in obstagio mortuus fuerit et defunctus, *Capitulum eius defectum mortui et sublati de medio sine contradictione et absque ulla difficultate fideliter ac efficaciter adimplebit. Ad quod nos et Capitulum nostrum præsentibus obligamus et ad ipsum Dominus AEpiscopus Magdeburgensis et Capitulum suum facient vice versa. In quorum omnium testimonium approbationem et consensum præsentes litteras Domino AEpiscopo ac Ecclesiæ Magdeburgensi dedimus nostro et Capituli nostri sigillis fideliter communitas. Acta et placita sunt hæc in palatio Domini AEpiscopi Magdeburgensis anno Dom.* M CCC XVI. *in dominica* Misericordia Domini. *Datum apud* Germersleve *sub annis Domini prædictis II. id. Maii.* Ex hoc prolixo amicabilis compositionis instrumento facile ad existimandum est, qualem vim et effectum obligandi *pœnæ Banni Ecclesiastici*, seu *Excommunicationis* et *suspensionis divinorum* atque *obstagii* attribuerint Præsules Germaniæ, qui in hoc negotio nihil fecerunt reliqui, ut animum arctius se invicem obstringendi, commonstrarent quam amplissime. Nec desiderantur alia litterarum monumenta, quæ nobis sunt documento, maioribus nostris sæpius sub pœna *Banni* contrahere placuisse. Sic *Preczlaus* Episcopus *Wratislaviensis* anno 1358. confitetur in quadam charta, *quod* - - *Discretus vir* Dn. Jacobus *Augustini Plebanus Ecclesie in* Militz-*exposuit* - - *se* (*das Guth*) Swebodow - - *rite et rationabiliter exposuisse perpetue et* locasse in Emphiotesim perpetuam *nomine Ecclesie sue* - - *strenuo militi* Dno Thamoni de Hayn *suisque heredibus et legitimis successoribus* pro annua pensione *habenda tenenda:* et perpetue possidenda *cum omnibus suis utilitatibus* - - *hoc tamen specialiter expresso, quod idem* Thamo *et sui heredes ac legitimi eius successores* singulis annis - - quatuor marcas grossorum Pragensium polonici Pagamenti *ipsi Domino* Jacobo *et successoribus*

dium alicui in *emphyteusim perpetuam* sub certo censu quotannis præstando datur, æque ac ex aliis medii ævi monumentis patet, *Executores excommunicationis* in casum haud adimpleti promissi contra eunti *impendentis*, iam in antecessum fuisse designatos ac constitutos, ut eo paratior et certior esset executio *pœna* per conventionem iam *determinata*. Hæc obligationis *sub pœna Banni Imperialis et Ecclesiastici* exempla, tamquam haud leve spicilegium in tam copiosa messe omnino sufficere possent, nisi una adhuc charta *seculi decimi quinti*, quæ Instrumentum contractus *emphyteutici* sub sigillo curiæ *Argentinensis* d. anno 1410. et 1411. continet, et a V. C. IACOBO WENCKERO (*k*) luci exposita legitur, filum incidere dissuaderet. Cum dicta charta etiam obligationem sub pœna *excommunicationis* in se cautionis gratia complectatur; eius argumentum et hic sistere, haud erit ingratum: *Quodsi ipse conductor aut eius heredes anno aliquo in præscripto termino in solutione et traditione dictorum redituum* quatuordecim denariorum *faciendis - - existerent negligentes, aut dictum* Mediamen locatum *cum suis attinentiis* in cultura bona non conservarent et tenerent, *ut est promissum, quod tunc* Excommunicationis sententiæ debeant subiacere Judicioque seculari et sine Judicio occupari et invadi, nec non pignora ipsa capi *usque ad impletionem promissorum. Et si quis expensas seu dampna ex hoc prefatum* locatorem *et successores suos in prædicta sua* Capellania seu præbenda *universos nomine dicti luminis contigerit sustinere, illas et illa dictus* conductor *pro se et eius heredibus universis solvere et refundere promisit eisdem integraliter et in totum* sub pœnis ante dictis.

T A N T V M.

(*k*) In Apparatu et Instr. Archivorum p. m. 30. et 31.

MAIORIBVS NOSTRIS

Nec corrumpere, nec, corrumpi, sæculum vocabatur;

teste TACITO *cap. XIX. n. 3. d. Mor. Germ.*

